

LĪDZDALĪBAS PIEEJA VECĀKA GADAGĀJUMA CILVĒKIEM

PAAR-NET ATKLĀŠANAS KONFERENCES MATERIĀLI APRĪĻA 17, 2024 KRAKOVA POLIJA

Šī publikācija ir balstīta uz COST aktivitātes CA22167 darbu, ko atbalsta COST (Eiropas sadarbība zinātnes un tehnoloģiju jomā).

COST (Eiropas sadarbība zinātnes un tehnoloģiju jomā) ir pētniecības un inovāciju tīklu finansēšanas aģentūra. Mūsu darbības palīdz savienot pētniecības iniciatīvas visā Eiropā un dod iespēju zinātniekiem attīstīt savas idejas, daloties ar tām ar kolēģiem. Tas veicina viņu pētniecību, karjeru un inovācijas.

www.cost.eu

PAAR-Net ir ES finansēta COST darbība, kas apzīmē CA22167: PAARAC2: līdzdalības pieeja vecāka gadagājuma cilvēkiem. PAAR-Net mērķis ir pārveidot veidus, kā iesaistīt vecāka gadagājuma pieaugušos zinātniskajā pētniecībā, politikas veidošanā un praksē. PAAR-Net mērķis ir veicināt iekļaujošu sociālo inovāciju, izmantojot gados vecāku pieaugušo, jo īpaši sociālās atstumtības riskam pakļauto, zināšanas un pieredzi, lai risinātu sarežģītas sabiedrības novecošanas problēmas. Kā sadarbības tīkls tas apvieno akadēmisko aprindu pārstāvjus un vecus un jaunus inovatorus gan no Eiropas, gan no citām pasaules valstīm.

PAAR-Net atbalsta līdzdalības pieeju, kas uzsver sadarbību starp apmācītiem ekspertiem, parasti akadēmisko aprindu pārstāvjiem, un pieredzes ekspertiem - vecākiem pieaugušajiem, kas vecāki par 65 gadiem. Tā aktīvi cenšas iesaistīt vecāka gadagājuma pieaugušos, kas atrodas sabiedrības nomalē, tostarp tos, kuri ir migrantu, bēgļu un minoritāšu izcelsmes, kā arī tos, kuriem ir zemāks sociālekonomiskais statuss, veselības problēmas un piekļuves problēmas. Ar līdzdalības metodēm cenšas pārsniegt tradicionālos pētniecības modeļus, aktīvi iesaistot gados vecākus pieaugušos visos pētniecības procesa posmos, sākot no pētniecības mērķu noteikšanas līdz pētniecības rezultātu izplatīšanai un valorizācijai.

Pārmaiņu nepieciešamība

Ir ievērojamas nepilnības vecāka gadagājuma pieaugušo iesaistīšanā pētniecībā. Daudzās pētniecības iniciatīvās ir tendence ierobežot gados vecāku pieaugušo iesaistīšanos datu vākšanā. Šajās iniciatīvās netiek ņemts vērā viņu potenciālais ieguldījums pētniecības jautājumu formulēšanā un datu un rezultātu interpretēšanā. Šāda neuzmanība nostiprina vecuma stereotipus un nepietiekami vērsas pret vecumdienām. Tā arī neizmanto vecāka gadagājuma pieaugušo bagātīgās zināšanas.

Turklāt, lai gan politika un prakse cenšas iesaistīt vecāka gadagājuma pieaugušos, tās nebūt nenodrošina jēgpilnu līdzdalību, jo īpaši attiecībā uz tiem, kuriem draud sociālā atstumtība. Šajā ziņā ir nepieciešamas jaunas pieejas un metodoloģijas. Turklāt starp pētniecību, politiku un praksi pastāv saiknes trūkumi.

Kāpēc tas ir svarīgi

PAAR-Net mērķis ir, aizstāvēt līdzdalības pieeju, veidot iekļaujošāku, taisnīgāku un ilgtspējīgāku sabiedrību. Vecāka gadagājuma pieaugušo iesaistīšana pētniecībā, politikas izstrādē un praksē nodrošina, ka risinājumi ir labāk pielāgoti viņu vajadzībām, pieredzei un vēlmēm. Tas ne tikai palīdz izstrādāt efektīvāku politiku, bet arī veicina sociālo taisnīgumu un vienlīdzību attiecībā uz vecāka gadagājuma pieaugušajiem dažādos kontekstos un jurisdikcijās.

PAAR-Net ir progresīva iniciatīva, kuras mērķis ir dot iespēju vecāka gadagājuma cilvēkiem, apkarot vecumdienām raksturīgo attieksmi pret vecumu un veicināt pozitīvas pārmaiņas novecojošā sabiedrībā. Sadarbojoties un ieviešot inovācijas, PAAR-Net mērķis ir brūgēt ceļu uz iekļaujošāku nākotni vecāka gadagājuma cilvēkiem visā pasaulē.

Šajā dokumentā apkopoti atsevišķi pētījumi, kas tika prezentēti PAAR-net atklāšanas konferencē, kura notika Krakovā 16.04.-17.04.2024. gadā. Izsakām pateicību visiem dalībniekiem un līdzautoriem par vērtīgajām atziņām un centību.

Mēs ceram, ka šie raksti sniegs vērtīgu ieskatu un rosinās turpmākas diskusijas un pētījumus mūsu jomā. Lūdzu, turpiniet sazināties ar PAAR-net, lai uzzinātu par gaidāmajiem pasākumiem un sadarbības iespējām. Apmeklējiet mūsu tīmekļa vietni: paar-net.eu

Atruna: Šis dokuments tika tulkots, izmantojot DeepL. Lai gan esam centušies panākt precizitāti, dažas nianšes tulkojumā var būt zudušas. Ja pamanāt kļūdas vai neskaidrus fragmentus, lūdzu, sazinieties ar mums pa e-pastu contact@paar-net.eu.

Saturs:

1. darba grupa	4
Charlotte Gruber, Austrija	4
Heidi Kaspar, Bernes Lietišķo zinātņu universitāte, Šveice	6
Bojana Matejic, Belgradas Universitāte, Serbija	8
Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3, Francija	10
2. darba grupa	13
Fifi Kvalsvik & Marianne Storm, Sabiedrības veselības departaments, Veselības zinātņu fakultāte, Stavangeras Universitāte, Norvēģija	13
Marion Scheider-Yilmaz, PACTE laboratorija, Grenobles Alpu universitāte, Francija	15
Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit, Lower Hutt, Wellington, New Zealand.	17
3. darba grupa	21
Leen Broeckx, LiCalab, Beļģija	21
Sonay Caner-Yıldırım, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Turcija	23
Cecilia Sik-Lanyi, Ungārijas pētniecības tīkls, Panonijas Universitāte, Veszprem, Ungārija	25
Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E, Clinical & Experimental Neuroscience (NiCE). Novēcošanās pētniecības institūts. Medicīnas skola. Mursijas Universitāte. Mursija, Spānija	29
Kšištofs Klincevičs (Krzysztof Klincewicz), Sociāli atbildīgu inovāciju centrs, Varšavas Universitātes Vadības fakultāte, Polija	33
Dr. Arlind Reuter, Lundas Universitāte, Zviedrija	35
Aleksandrs Bajva Kučarskis, M.A. Darba un tehnoloģiju institūts, Vācija	38
4. darba grupa	41
Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft, Bāzele, Šveice	41
Džons Andersens, Cilvēku un tehnoloģiju departaments. Roskildes Universitāte, Dānija.	44

darba grupa

WG 1

Health, Care & Support

1. darba grupa koncentrējas uz zināšanu kopīgu radīšanu pētniecībā un praksē par līdzdalības pieejām ar vecāka gadagājuma pieaugušajiem, kas dzīvo sabiedrībā un citās vidēs, īpašu uzmanību pievēršot labklājībai, labklājībai un vispārējai dzīves kvalitātei. Darba grupas mērķis ir veicināt iekļaujošu perspektīvu, kas uzsvēr līdzdalības pieejās iesaistīto cilvēku dzīves pieredzi un spēku, nevis viņu iespējamās veselības stāvokļus un ierobežojumus kā galveno uzmanību. Tereza Tereza Menšíková & Dianne Seddon vada šo grupu un organizēja WG1 sesiju Krakovā.

Šajā sesijā uzstājās šādi runātāji: Šarlote Gruber, Heidi Kaspar, Bojana Matejic un Isabelle Tournier.

Charlotte Gruber, Austrija

Sociāli atstumti vecāka gadagājuma cilvēki: Viedokļi un pieredze. Personiskie ieraksti un rezultāti kā līdzautoram

Pētniecības programma "Sociāli atstumti vecāka gadagājuma cilvēki: Voices and Experiences - SEVEN (Sociāli atstumti un sociāli atstumti vecāka gadagājuma pieaugušie) izmantoja pilsoniskās zinātnes pieeju, lai gūtu ieskatu par sociālās atstumtības skarto vecāka gadagājuma cilvēku pieredzi. Valdību ieviestajiem pasākumiem un jaunizstrādātajiem politikas virzieniem un pakalpojumiem arī turpmāk jābūt atbilstošiem un pieejamiem, ņemot vērā gados vecāku pieaugušo dažādās vajadzības.

SEVEN ieviesa inovatīvu pieeju, izmantojot līdzdalības un viedokļu sistēmu, lai iesaistītu marginalizētās iedzīvotāju grupas daudzu ieinteresēto pušu pētniecības procesos.

SEVEN bija trīs mērķi:

- Izvērtēt sociāli atstumto vecāka gadagājuma pieaugušo pieredzi, vēlmes un vajadzības.
- Sekmēt un attīstīt veidus, kā sociāli atstumtiem vecāka gadagājuma cilvēkiem paust savu viedokli, tādējādi veicinot viņu pašizstāvēību.
- Izmantot no sociāli atstumtiem vecāka gadagājuma pieaugušajiem gūto pieredzi, lai izstrādātu politikas un pētniecības ieteikumus.

Es piedalījos projektā kā vecāka gadagājuma līdzautors, un mans nodoms bija sniegt šādu perspektīvu:

-manis kā cilvēka, kas dzīvo mazā lauku ciematā, bet nāk no pilsētas, akadēmiskās vides bez daudzām attiecībām ar ciemata iedzīvotājiem.

-izmantojot draugu kā starpnieku, kurš vada lauku senioru grupu, kurā ir vairāk nekā 250 biedru, lai gūtu ieskatu to vecāka gadagājuma cilvēku viedokļos un atziņās, kuri nekad nav pametuši savu lauku un ģimenes vidi.

Mani pētījuma jautājumi bija šādi:

-Kādu komunikāciju ar citiem cilvēkiem vēlas vecāka gadagājuma cilvēki Austrijas laukos?

-Kur viņi var tikties?

-Kas ir nepieciešams, lai uzlabotu viņu sociālo dzīvi?

-Kā trūkst?

-Kādas ir atšķirības starp pilsētu un lauku vidi?

Mana pieeja, lai atbildētu uz jautājumiem, bija interviju veikšana, grupu diskusija un autoetnogrāfijas rakstīšana.

Intervijas tika organizētas kopā ar manu draugu kā starpnieku, un mēs veicām šādas intervijas:

-ar pāri (sieviete ir nopietni veselības ierobežojumi)

-ar gandrīz aklu sievieti, kas joprojām dzīvo viena pati

-ar sievieti, kura nesen pārcēlās no Vīnes uz dzimteni, kur dzīvo asistētā dzīvoklī.

Kopā ar draudzeni mēs arī organizējām grupu diskusiju, kurā piedalījās sešas sievietes vecumā no 70 līdz 82 gadiem - vīrieši atrada daudz atrunu, kāpēc viņi nevarēja piedalīties.

Galvenie secinājumi grupas diskusijā:

-liela apmierinātība ar dzīvi lauku apvidū (ietekmē Covid19 bloķēšana).

-augošā digitalizācija izslēdz vecāka gadagājuma cilvēkus, viņi ir atkarīgi no jauniem ģimenes locekļiem.

-slikts sabiedriskais transports arī padara atkarīgu no ģimenes locekļiem.

-Cimos tiek slēgti veikali, bankas, krodziņi

-organizētu pasākumu nozīme

-lai būtu tikšanās vieta bez obligāta patēriņa

-būtu motivēta un pilnībā iesaistīta priekšsēdētāja, kāda ir mana draudzene.

Dažādās sarunās ar draudzeni es sapratu, cik svarīga ir viņas kā motivētājas un grupu pasākumu vadītājas loma - viņas galvenā sūdzība bija, ka vecāka gadagājuma cilvēki ļoti labprāt piedalās visos viņas organizētajos pasākumos, bet ir ļoti maz tādu, kas paši vēlas uzņemties atbildību par pasākumiem. Motivēt vecāka gadagājuma cilvēkus pašiem uzņemties iniciatīvu ir ļoti grūti, taču viņi ļoti novērtē kopīgu pasākumu piedāvājumus.

Dalība programmā SEVEN kā vecāka gadagājuma līdzautore man bija patiess personisks ieguvums:

-Intervijas sniedza man ieskatu par ciema cilvēku domāšanu un attieksmi - lika man būt pateicīgākam par iespējām, kas man dzīvē ir bijušas.

-Labāk sapratu, kāda ir atšķirīgā attieksme pret vecākiem vīriešiem un sievietēm manā apkārtnē.

-Autoetnogrāfijas rakstīšana par to, ko man nozīmē kļūt 70 gadus vecam.

-Es iemācījos novērtēt savas draudzenes darbu, es sapratu, cik svarīga ir viņas brīvprātīgā iesaistīšanās vecāka gadagājuma cilvēku labā, organizējot viņiem pasākumus.

-Būdams daļa no līdzautoru grupas, es uzzināju, cik svarīgi bija projekta komandas profesionālie norādījumi un ko mums visiem nozīmēja būt šīs grupas daļai, jo īpaši tiem, kas jau atrodas institucionālajā aprūpē, jutu personisku atzinību un jutos pagodināts, ka viņu ieguldījums tika augsti novērtēts.

Es varu tikai ieteikt piedalīties šādās programmās kā vecāka gadagājuma līdzautors; tas bagātina personīgo pieredzi un piešķir lielāku jēgu dzīvei pēc pensionēšanās.

Heidi Kaspar, Bernes Lietišķo zinātņu universitāte, Šveice

Aprūpes kopienu potenciāla izpēte vecāka gadagājuma cilvēkiem. Piecas atziņas.

Šajā rakstā izklāstītas piecas atziņas, kas gūtas, īstenojot kopienas līdzdalības pētījumu projektu, lai uzlabotu vecāka gadagājuma cilvēku veselības aprūpi mājās.

Problēmas izklāsts: Aprūpes jomā ambulatorie pakalpojumi Šveicē bieži vien nespēj nodrošināt pietiekamu ilgtermiņa aprūpi mājās. Mājsaimniecībām aprūpes pakalpojumi ir jāorganizē un jāapmaksā privāti, neraugoties uz veselības apdrošināšanu. Tas ir tāpēc, ka atšķirībā no aprūpes aprūpes, aprūpes darbs gandrīz netiek apmaksāts. Šo plaisu bieži vien aizpilda sievietes, veicot nepietiekami apmaksātu vai neapmaksātu darbu. Projektā "CareComLabs" tiek pētīts, cik lielā mērā kopienas, kas rūpējas par aprūpi, var palīdzēt uzlabot ilgtermiņa aprūpi mājās. Aprūpes kopienas aprūpes darbu izvirza sabiedrības centrā un padara to par kopīgu profesionāļu, iestāžu un pilsoniskās sabiedrības uzdevumu [1].

Pētījuma struktūra: Kopā ar vietējām Spitex organizācijām un citām ieinteresētajām pusēm no politiskās kopienas, civiliedzīvotājiem un NVO mēs esam izvirzījuši mērķi izveidot rūpju

pilnas kopienas trīs vietās Bernes un Cīrihes reģionos, Šveicē. Šajās kopienās tiek īstenoti šādi trīs posmi:

1. viņi izpēta un dokumentē vietējās atbalsta vajadzības un esošos pakalpojumus;
2. Viņi izstrādā un īsteno iniciatīvas un pasākumus;
3. novērtēt un uzlabot tos.

Mēs apvienojam inovatīvas pieejas veselības aprūpes un tehnoloģiju izstrādes jomās: kopienas [2] un dzīvās laboratorijas [3]. Mūsu konsekvantajā līdzdalības pieejā mēs vadāmies pēc uz kopienu balstītas līdzdalības pētniecības (Community-Based Participatory Research, CBPR) pieejas [4].

Projekts sniedz divus rezultātus:

- a) sākotnējais novērtējums par kopienu, kas rūpējas par cilvēkiem, potenciālu ilgtspējīgi uzlabot ilgtermiņa aprūpi mājās un
- b) teorētiskās un praktiskās atziņas par kopienu, kas rūpējas par cilvēkiem, iniciēšanas, attīstības un izveides procesu.

Pievēršot uzmanību pēdējam no minētajiem projektiem, mēs sagatavojam materiālu krājumu, kurā apkopotas pamatzināšanas, kā arī šajā un citos projektos gūtās atziņas un praktiski padomi. Tā mērķis ir atbalstīt citas ieinteresētās puses (kopienas, indivīdus, apvienības), lai veidotu gādīgas kopienas. Projekta gaitā sākotnēji plānotās trīs gādīgas kopienas jau ir kļuvušas par piecām, tātad interese par to ir.

Šis projekta apraksts ir publicēts vācu un franču valodā (Kaspar et al. 2021), lūdzu, apmeklējiet žurnālu Primary and Hospital Care, lai iegūtu minētās atsauces.

Tiek sniegtas piecas atziņas par līdzdalības pētniecību ar vēl neveidotām kopienām:

- Lai atrastu sabiedrotos un veidotu kopienas, pētniekiem ir jāiegulda laiks, jābūt klātesošiem, uzstājīgiem un pacietīgiem. Jums ir jāparāda, ka jūs nopietni domājat par šo projektu un viņu nozīmīgo ieguldījumu.
- Ja esat nopietni nolēmis piedalīties, plānotā procedūra var izvērsties pavisam citādi. Četru rūpju kopienu attīstība, ko mēs uzsākām četrās pašvaldībās, liecina par "vietējo spēku". Mēs izmantojām vienu un to pašu trīs posmu procedūru, bet iniciatīvas attīstījās atšķirīgi attiecībā uz katra posma tempu, formu un rezultātiem.
- Ja jūsu projekta plāns un finansētājs atļauj novirzīties no sākotnēji plānotajiem pētījumu plāniem un virzieniem, šī atvērtība var radīt lielu potenciālu projekta partneru līdzatbildībai. Tā ietver arī atteikšanās risku un risku, ka vietējie partneri "pārņems projektu savā īpašumā" un turpinās to bez akadēmiķu iesaistes.

- Iekļaujot un iesaistot cilvēkus, kuri līdz šim gandrīz nav sadzirdēti vai netiek sadzirdēti, ir nepieciešams vēl daudz vairāk laika. 3,5 gadu laikā tas izdevās tikai dažkārt, bet ne sistemātiski. Tāpat kļūva skaidrs, ka marginalizēto cilvēku iekļaušana nav kopīgs mērķis. Dažādība un kopība ir gādīgu kopienu iezīmes; pēdējo no šīm paradoksālajām īpašībām ir vieglāk sasniegt.

- Cilvēki iesaistās līdzdalības pētījumos, jo ir kaut kas, kas piesaista viņu uzmanību, izraisa cerības un cerības vai interesi. Pats pētījuma temats var darboties kā pievilcīgs objekts vai pētījums pats par sevi. Zinātne var darboties kā robežobjekts, kas apvieno cilvēkus no dažādām perspektīvām.

Lai iegūtu vairāk informācijas par projektu un tā dalībniekiem, lūdzu, apmeklējiet tīmekļa vietni: [Sorgendegemeinschaft.net](https://www.sorgendegemeinschaft.net)

Atsauce: Kaspar, Heidi, Katharina Pelzelmayr, Anita Schürch, Fabian Bumer, Tanja Ertl, Shkumbin Gashi, Claudia Müller, Timur Sereflioglu un Karin Von Holten. "Können sorgende Gemeinschaften die häusliche Langzeitversorgung verbessern?" Primārā un stacionārā aprūpe: *Allgemeine Innere Medizin* 21(6): 188–90. <https://doi.org/10.4414/phcd.2021.10401>.

Bojana Matejic, Belgradas Universitāte, Serbija

Vecāka gadagājuma cilvēku ļaunprātīgas izmantošanas izpēte: Līdzdalības pētījumu pieredze Serbijā

Galvenais pētījuma jautājums/mērķis: Iedzīvotāju novecošanās pasaulē ir veicinājusi vardarbības pret vecāka gadagājuma cilvēkiem pieaugumu. Jo īpaši vecāka gadagājuma sievietes saskaras ar lielāku ļaunprātīgas izturēšanās pret vecāka gadagājuma cilvēkiem risku, taču daudzās sabiedrībās šī sabiedrības veselības problēma bieži tiek ignorēta un galvenokārt nav pamanīta. Saskaņā ar jaunākajiem pieejamajiem datiem Serbijā 16 % vecāka gadagājuma sieviešu vecumā no 65 līdz 74 gadiem pēc 65 gadu vecuma sasniegšanas ir saskārušās ar kāda veida vardarbību. Šā pētījuma mērķis bija novērtēt sociālās normas un kultūras attieksmi pret vecāka gadagājuma cilvēkiem, izpētīt sabiedrībā pieļauto, bet vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu apliecinošo attieksmju un uzvedību klāstu, izpētīt ar dzimumu saistītas vardarbības pret vecāka gadagājuma sievietēm raksturlielumus un ietekmi, kā arī to, cik lielā mērā dažādas iestādes reaģē uz šo problēmu un kā sarežģītās sabiedrības sistēmas reaģē uz viņu vajadzībām. Šī kopsavilkuma mērķis ir sniegt ieskatu izmantotajā metodē, jo īpaši līdzdalības pētījuma pieejā.

Metodes: Projekts "Vecāka gadagājuma sieviešu līdzdalība: Eiropas Savienības un Austrijas Attīstības aģentūras atbalstītais projekts "Vardarbības novēršana, mainot sociālās normas Serbijā (EmPreV)" sastāvēja no kvalitatīva un kvantitatīva pētījuma posmiem. Kvalitatīvajā pētījuma posmā tika izmantota līdzdalības pētniecības pieeja. Vecāka gadagājuma brīvprātīgo

no Sarkanā Krusta tīkla iesaistīšana pētījumā sniedza tiešu pieredzi un ieskatu par vardarbības pret vecāka gadagājuma cilvēkiem problēmām sabiedrībā. Viņi tika iesaistīti fokusgrupu plānošanas laikā pirms fokusgrupas, dalībnieku atlases, sakaru veidošanas ar romu kopienām, fokusgrupu diskusiju strukturētās rokasgrāmatas un gadījuma izpētes izstrādes laikā, lai uzsāktu diskusiju, kā arī diskusiju laikā un pēc fokusgrupu analīzes laikā. Mūsu pētījumā piedalījās 157 respondenti, kas piedalījās 17 fokusa grupās četros Serbijas reģionos no četrām pilsētām un diviem ciematiem. Fokusa grupās piedalījās sievietes trīs vecuma grupās.

Secinājumi: Rezultāti: Līdzdalības pieeja piešķīra labi izstrādātajai pētījuma sistēmai papildu kvalitāti. Nenoliedzama ir neakadēmisko partneru palīdzība visos praktiskajos mūsu pētījuma veikšanas posmos, sākot no plānošanas posmiem līdz dalībnieku vervēšanai un fokusa grupu diskusiju organizēšanai. Diskusiju uzsākšana par tādām jutīgām tēmām kā vardarbība pret vecāka gadagājuma cilvēkiem var būt izaicinoša, tāpēc reāla gadījuma izpēte, kas tika sagatavota mijiedarbībā ar mūsu brīvprātīgajiem un prezentēta fokusa grupas sākumā, veicināja iesaistīšanos un atklātu dialogu ar dalībniekiem. Šāda pieeja veicināja atklātu dialogu un empātiju, piedāvājot plašāku skatījumu uz sarežģīto jautājumu par vardarbību pret vecāka gadagājuma cilvēkiem. Dalīšanās ar patiesu pieredzi mūsu pētījumam piešķīra autentiskumu, nodrošinot, ka diskusija atspoguļo realitāti, ar ko saskaras vecāka gadagājuma cilvēki. Reāls stāsts no dzīves piesaistīja dalībnieku uzmanību, veicinot saistošākas un interaktīvākas fokusa grupas diskusijas, kas bija izdevīgas visām iesaistītajām pusēm, sniedzot pētniekiem ieskatu pētījuma tēmā un dalībniekiem sniedzot noderīgu un rīcībspējīgu informāciju.

Turklāt, piedaloties mūsu pētījumā, mūsu partneri, kas nav akadēmisko aprindu pārstāvji, sniedza idejas un iniciatīvas, lai izveidotu atbalsta mehānismus vietējās kopienās, tostarp tādas iniciatīvas kā SOS tālruņa līnijas un vecāka gadagājuma cilvēkiem paredzētu klubu un dienas aprūpes centru izveide. Viņi ierosināja izmantot sociāli atbildīgu plašsaziņas līdzekļu saturu un izglītības sistēmas, lai popularizētu pozitīvas ģimenes vērtības, veicinātu labas kaimiņattiecības, vairotu izpratni par paaudžu solidaritāti un risinātu vecāka gadagājuma cilvēku ļaunprātīgas izmantošanas problēmu. Tāpat mūsu brīvprātīgie mudināja vecāka gadagājuma sievietes aktīvi iesaistīties vietējā sabiedrībā, iesaistoties biedrībās, organizācijās, veicot brīvprātīgo darbu un citas iesaistīšanās formas.

Secinājums: Turpmākajos centienos risināt vardarbības pret vecāka gadagājuma sievietēm problēmu ir svarīgi izglītēt vecāka gadagājuma sievietes par dažādām vardarbības formām un riska faktoriem, sniegt psihosociālu atbalstu, nodrošināt speciālistiem pastāvīgu apmācību par vardarbības pret vecāka gadagājuma sievietēm specifiku un uzlabot koordināciju starp attiecīgajām vietējām ieinteresētajām pusēm, lai stiprinātu sistēmas reakciju. Ļoti svarīga ir uz pierādījumiem balstīta politika, un kopienas brīvprātīgo kā neakadēmisko pētniecības partneru līdzdalība ir prakse, kas var atbalstīt un uzlabot šos nodomus.

Bibliogrāfija:

1. Todorovic N, Vraceutic M, Babovic M, Stepanov B, Matejic B, Djikanovic B. On No Man's Land - Gender-based violence against older women (65+) in the Republic of Serbia. Belgrada,

Serbijas Sarkanais Krusts, 2021. gads. Pieejams: redcross.org.rs/media/7139/na-nicijoj-zemlji-web-low-res.pdf.

2. Todorovic N, Vracevic M, Djikanovic B, Matejic B. Biežums un veidi, kā Serbijā notiek vardarbība pret vecāka gadagājuma cilvēkiem. *Temida* 2020, 23 (2) 203-227.
3. Cailin Crockett, Bonnie Brandl & Firoza Chic Dabby. Izdzīvojušās sievietes nomalē: vardarbības pret vecāka gadagājuma sievietēm neredzamība. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 2015. 27(4-5): 291-302.
4. WHO. Vecāka gadagājuma cilvēku ļaunprātīga izmantošana. Pieejams: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>.
5. ANO Sociālās politikas un attīstības nodaļa Ekonomikas un sociālo lietu departaments. Novārtā atstāšana, ļaunprātīga izmantošana un vardarbība pret vecāka gadagājuma sievietēm. Pieejams: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>.
6. Urbaniak A, Wanka A. Participatory Approaches in Ageing Research-An Overview. In: Urbaniak A, Wanka A (Eds.). *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research (Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research)* (pp.1-14). London, Routledge 2023.
7. Messelis E, Vanoutrive D. Vecāka gadagājuma cilvēku ļaunprātīga izmantošana: zinātniskas un līdzdalības pieejas nozīme. *International Journal of Integrated Care* 2023, 23(S1):143.
8. Chang ES, Dong X. (2017). Kopienas loma un uz kopienu balstīta līdzdalības pētniecība attiecībā uz vardarbību pret vecāka gadagājuma cilvēkiem (Role of the Community and Community-Based Participatory Research in Elder Abuse). 10.1007/978-3-319-47504-2_26. In: Dong, X. *Elder Abuse: Pētniecība, prakse un politika* 2017. 10.1007/978-3-319-47504-2.

Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3, Francija

Līdzveidošana kopā ar cilvēkiem, kas dzīvo ar demenci: IDoService projekta atziņas par izaicinājumiem un gaidām.

Šis prezentācijas mērķis bija pievērsties iespējamiem šķēršļiem, kas traucē cilvēkiem ar demenci veikt līdzdalības pētījumus, daloties atziņās no Eiropas finansētā IDoService projekta (2020-2022). IDoService projekta mērķis bija izstrādāt lietotājam draudzīgu pakalpojumu cilvēkiem ar vieglu līdz vidēji smagu demenci, lai viņi varētu sevi realizēt un dot ieguldījumu sabiedrības dzīvē. Ideja bija, ka pakalpojums ļaus cilvēkiem plānot, veidot saikni ar pielāgotām iespējām un piedalīties tajās. Tā mērķis bija mazināt novērojumu, ka cilvēki, kas dzīvo ar vieglu līdz vidēji smagu demenci, ziņo par iespēju trūkumu aktīvi iesaistīties viņiem nozīmīgās

aktivitātēs (piemēram, fiziskās, sociālās vai kultūras aktivitātēs), un tas ietekmē viņu labklājību un sociālo līdzdalību (Ziebuhr et al., 2023). Pētnieku grupa izmantoja pakalpojumu izstrādes pieeju, kas atbilst holistikai, koprades pieejai, lai uzlabotu pakalpojumu sniegšanas kvalitāti (Stickdorn & Schneider, 2011). Projekts balstījās uz kopprojektēšanu, lai iesaistītu attiecīgās ieinteresētās puses (cilvēkus, kas dzīvo ar demenci, viņu aprūpes partnerus, kā arī ar vecumu saistītu vai ar aktivitātēm saistītu organizāciju darbiniekus no Lielās Mančestras (Lielbritānija)). Projekts tika organizēts trīs secīgos posmos, iesaistot dažādas ieinteresētās personas, proti, cilvēkus ar vieglu demenci, aprūpes partnerus, pakalpojumu sniedzēju personālu, pētniekus un dizainerus. Pirmajā posmā (1. solis) tika veiktas intervijas un fokusa grupas, lai uzzinātu vairāk par vēlmēm, šķēršļiem un veicinātājiem, kas traucē piedalīties nozīmīgās aktivitātēs, dzīvojot ar demenci. Otrais posms (3. posms) bija kopprojektēšanas darbsemināri, lai kopā ar ieinteresētajām personām izstrādātu iespējamus rīkus, kas saistīti ar 1. posmā konstatētajām vajadzībām. Pamatojoties uz semināru laikā gūtajiem datiem, pētnieku grupa izstrādāja rīku kopumu "I Can Do Pathway" kā jaunu pakalpojumu un IDoService projekta rezultātu. Kopprojektēšanas prototips tika pilnveidots un testēts pēdējā posmā (3. posmā), un to var atrast tiešsaistē bez maksas vietnē www.idoservice.org.

Attiecībā uz šķēršļiem un veicinātājiem, kas kavē ekspertu iesaistīšanu, pieredze šajā pētījumā (t.i., cilvēki, kas dzīvo ar demenci, un viņu aprūpētāji) bija saistīta ar Kovid-19 pandēmijas situāciju, kas sākās tikai dažus mēnešus pirms projekta sākuma un lika nedaudz koriģēt sākotnēji plānoto projektu. Galvenais pielāgojums ir pāreja no klātienē intervijām un fokusa grupām lielā mērā uz tiešsaistes piegādi. Sākotnēji mēs plānojām klātienē fokusa grupas un intervijas ar cilvēkiem ar demenci, viņu aprūpes partneriem un ieinteresētajām personām no personāla. Sakarā ar slēgšanu valstī un aizliegumu rīkot klātienē tikšanās aptuveni pirmos 10 projekta mēnešus visas fokusa grupas notika tiešsaistē (Microsoft Teams), un arī lielāko daļu interviju mēs veicām tiešsaistē. Tikai četras intervijas tika veiktas klātienē, un tikai ar cilvēkiem, kas dzīvo ar demenci. Tā kā mēs novērtējām, ka fokusa grupu tiešsaistes formāts nebūtu piemērots vai ērts cilvēkiem, kas dzīvo ar demenci, mēs nolēmām galu galā neorganizēt fokusa grupas ar viņiem. Arī valsts bloķēšana un ierobežotais pakalpojumu piedāvājums padarīja ekspertu vervēšanu pēc pieredzes diezgan sarežģītu, tāpēc mēs samazinājām savas cerības attiecībā uz viņu līdzdalības skaitu. Par laimi, ar vietējā pakalpojumu sniedzēja Age UK Salford, kas bija ieinteresēts projekta potenciālajos rezultātos un kam bija pieredze līdzdalības pētniecībā, atbalstu mums izdevās savervēt pietiekamu skaitu cilvēku, kuri dzīvo ar demenci.

Papildus Covid-19 konteksta radītajiem ierobežojumiem bija jāveic arī citi pielāgojumi attiecībā uz pētījuma materiālu, lai tas būtu pieejams cilvēkiem ar demenci, kuriem papildus kognitīvajiem traucējumiem var būt arī citi traucējumi. Tas attiecās ne tikai uz pašām pētniecības darbībām, bet arī uz ētikas veidlapām, darbā pieņemšanas skrejlapām un materiāliem. Nozīmīgs izaicinājums bija sagatavot dokumentus pietiekami informatīvus, bet vienlaikus viegli saprotamus, jo īpaši cilvēkiem, kuri nekad iepriekš nav piedalījušies pētniecības pasākumos. Papildus vienkāršas angļu valodas lietojumam un īsiem teikumiem tika mēģināts izmantot pietiekami lielus, bezserifa fontus, pievilcīgas krāsas un pietiekamus

kontrastus starp dažādām dokumenta daļām. Tā kā vecāka gadagājuma cilvēkiem mobilitāte var būt problēma, jo īpaši cilvēkiem ar demenci, kuri bieži vien vairs nevar vadīt automašīnu vai braukt ar sabiedrisko transportu, mēs piedāvājām pētniecības partnera transportu vai sedzām taksometra izmaksas, lai nodrošinātu ērtu nokļūšanu uz pētījuma norises vietu. Dalībnieki tika arī aicināti ierasties kopā ar radiniekiem, ja tas viņiem palīdzētu justies pārlicinošāk un vieglāk.

Ja iespējams, ieteicams veikt pētnieciskos pasākumus vietā, kas ekspertiem ir pazīstama no pieredzes, lai uzlabotu viņu komfortu un pārlicību. Piemēram, IDoService kopprojektēšanas darbnīcas ar cilvēkiem ar demenci organizēja Age UK Salford, un tās notika to reizi divos mēnešos rīkoto demences kafejnīcu laikā, un šī pētījuma dalībnieki bija regulāri demences kafejnīcu dalībnieki. Pazīstamā sociālā vide nodrošināja atbalstošu kontekstu dalībai kopprojektēšanas pasākumos un viedokļu paušanai. Grupa jau iepriekš bija piedalījusies pētniecības projektos un zināja par piekrišanas procesu. Visi dalībnieki tika informēti pirms pasākuma, lai izlemtu, vai viņi vēlas piedalīties vai nē. Informācija un piekrišanas veidlapas tika sniegtas vienu nedēļu iepriekš, lai viņiem būtu pietiekami daudz laika tās izlasīt, un piekrišana tika (atkārtoti) apstiprināta pasākuma dienā. Pirms semināra notika pusdienas, lai dalībnieki un koordinatori varētu neformāli iepazīties pirms semināra sākuma. Visbeidzot, ļoti svarīgs aspekts, ko uzsvēra grupas, ar kurām mēs strādājām, bija nepieciešamība nodrošināt saziņas nepārtrauktību un pastāvīgi informēt kopprojekta dalībniekus par rezultātiem un turpmāko attīstību, lai nodrošinātu, ka viņu ieguldījums tiek novērtēts. Nobeigumā jāsecina, ka, padarot līdzdalību pētījumā dalībniekiem patīkamu un jēgpilnu, tas labvēlīgi ietekmē savākto datu tūlītējo kvalitāti, dalībnieku labsajūtu un vēlmi piedalīties arī turpmāk (Rodgers 2018; Zeilig et al. 2019).

Atsauces

Niederer, K., Tournier, I., Orton, L., & Threlfall, S. (2023). I Can Do: Iedarbība: "Es varu" (Can Do I): Co-Designing a Service with and for People with Dementia to Engage with Volunteering. *Sociālās zinātnes*, 12, 364. <http://dx.doi.org/10.3390/socsci12060364>

Rodgers, P (2018). Kopprojektēšana kopā ar cilvēkiem, kas dzīvo ar demenci. *CoDesign*, 14, 188-202

Stickdorn, M., & Schneider, J. (2011). Šī ir pakalpojumu dizaina domāšana: pamati, rīki, gadījumi. Wiley

Tournier, I., Orton, L., Dening, T., Ahmed, A., Holthoff-Detto, V., & Niederer, K. (2023). An Investigation of the Wishes, Needs, Opportunities and Challenges of Accessing Meaningful Activities for People Living with Mild to Moderate Dementia (Izpēte par vēlmēm, vajadzībām, iespējām un izaicinājumiem saistībā ar jēgpilnu aktivitāšu pieejamību cilvēkiem ar vieglu līdz vidēji smagu demenci). *International journal of environmental research and public health*, 20, 5358. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075358>.

Zeilig, H., Tischler, V., van der Byl Williams, M., West, J., & Strohmaier, S. (2019). Co-creativity, well-being and agency: A case study analysis of a co-creative arts group for people with dementia. *Journal of aging studies*, 49, 16-24. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2019.03.002>.

Ziebuhr, B., Zanasi, M., Bueno Aguado, Y., Losada Durán, R., Dening, T., Tournier, I., Niedderer, K., et al. (2023). Laba dzīve ar demenci: Feeling Empowered through Interaction with Their Social Environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(12), 6080. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph20126080>.

2. darba grupa

WG 2

Community and Place

Šajā sesijā uzstājās šādi runātāji: Anne Ramos un Ute Karl, Fifi Kvalsvik un Marianne Storm, Mário Rui André, Marion Scheider-Yilmaz un Charles Waldegrave.

Fifi Kvalsvik & Marianne Storm, Sabiedrības veselības departaments, Veselības zinātņu fakultāte, Stavangeras Universitāte, Norvēģija

Ceļu izpēte no vientulības uz iekļaušanu: Ieskats depresijā, vientulībā un trauslumā vecāka gadagājuma cilvēkiem, kas dzīvo mājās.

Pamatinformācija: Izpratne par depresiju, vientulību un vājumu ir ļoti svarīga, lai noteiktu atbalsta pasākumus, kas veicina lielāku sociālo iekļaušanu un uzlabo vecāka gadagājuma cilvēku dzīves kvalitāti. Šie faktori ietekmē indivīda spēju pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē. Depresija un vientulība bieži noved pie sociālās noslēgtības un izolācijas, savukārt vājums var ierobežot fiziskās spējas un vēl vairāk samazināt sociālo līdzdalību.

Mērķis: Mērķis: novērtēt mājās dzīvojošo vecāka gadagājuma cilvēku vājuma līmeņa izmaiņas 5 mēnešu laikā un izpētīt depresijas un vientulības funkcionālās izmaiņas no pirms pētījuma sākuma perioda (t1) līdz pēc pētījuma perioda (t2) un to saistību ar vājumu. Sākotnējā posmā veselības aprūpes speciālisti novērtē dalībniekus, lai noteiktu piemērotākos atbalsta veidus. Tas var ietvert dalību senioru aktivitāšu centros, grupu vingrošanas nodarbībās, pastaigu klubos, adīšanas klubos un saviesīgās pusdienās.

Pētījuma jautājumi:

- Vai ir identificējamās depresijas izmaiņas, ko var novērot no t1 līdz t2, un kā šīs izmaiņas ir saistītas ar vājumu?
- Vai no t1 līdz t2 ir novērojamas identificējamās vientulības izmaiņas un kā šīs izmaiņas ir saistītas ar vājumu?

Metodes: Šajā pētījumā, kas reģistrēts vietnē ClinicalTrials.gov (NCT05837728), iesaistītas starpprofesionāļu komandas, kurās ir reģistrētas medicīnas māsas, fizioterapeiti un ergoterapeiti, kas veic veselības vajadzību novērtējumu. Šos novērtējumus veica sākotnēji sākuma posmā un pēc pieciem mēnešiem. Izlasi veido 40 mājās dzīvojoši vecāki cilvēki vecumā no 75 gadiem, kuri ir pieteikušies Norvēģijas pašvaldības veselības un aprūpes pakalpojumiem. Datu analīze ietver aprakstošo statistiku, vienkāršus testus, diagrammu un korelācijas koeficientu attēlošanu.

Provizorisko secinājumu pārskats:

Depresija un vājums:

- Sākotnējā posmā (t1): 13 dalībniekiem tika konstatēta depresija, 5 dalībniekiem - ļoti izteikta depresija un 8 dalībniekiem - depresija.
- Piecus mēnešus vēlāk (t2): no šiem 13 gadījumiem - uzlabojušies (7), nemainījušies (5), pasliktinājušies (1) un jauni gadījumi (6).
- Trausluma līmeņi starp cilvēkiem ar uzlabotu depresiju: uzlabojies (2), pasliktinājies (3) un nemainīgs (2). Pārējie dalībnieki saglabāja stabilu vājuma līmeni visā pētījuma periodā.

Vientulība un vājums:

- Sākotnējais līmenis (t1): 2 dalībnieki tika atzīti par ļoti vientuļiem, bet 6 - par robežās vientuļiem. Piezīme: "robežās vientuļie" attiecas uz rezultātiem, kas ir robežpunktā starp "vientuļie" un "nav vientuļie".
- Piecus mēnešus vēlāk (t2): vientulības līmenis uzlabojās visiem 8 dalībniekiem, bet bija 1 jauns gadījums.
- Šo dalībnieku vājuma līmeņi: pasliktinājās (3), nemainījās (5) un uzlabojās (1).

Galvenās atziņas:

- depresija un vientulība: abās jomās ir vērojami ievērojami uzlabojumi, kas liecina par iekļaujošu sabiedrībā balstītu sociālo aktivitāšu un atbalsta pakalpojumu priekšrocībām.
- Trauslums: Jauns rezultāts attiecībā uz vājuma līmeni liecina par sarežģītu mijiedarbību starp garīgo veselību un fizisko labsajūtu.
- Jaunu depresijas un vientulības gadījumu parādīšanās liecina par pastāvīgu nepieciešamību pēc visaptveroša pastāvīga atbalsta.

Pārdomas: Mūsu pētījums sniedza ieskatu par problēmām, ar kurām saskaras vecāka gadagājuma cilvēki, iesaistoties sabiedrībā. Šīs problēmas atklāj faktorus, kas kavē vecāka gadagājuma pieaugušo spēju veidot saikni ar citiem, uzsverot nepieciešamību veikt turpmākus pētījumus un rast mērķtiecīgus risinājumus. Mēs atbalstām individualizētu aprūpes plānu īstenošanu, kas ir pielāgojami un pielāgoti tieši individuālām vajadzībām, nodrošinot, ka visi vecāka gadagājuma pieaugušie var pilnībā izmantot iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot viņu iekļaušanos sabiedrībā. Lai gan sabiedrisko aktivitāšu organizēšana ir vērtīga pati par sevi, vienlīdz svarīgi ir nodrošināt piekļuvi visaptverošiem veselības aprūpes pakalpojumiem. Kopīgi šie centieni palīdz radīt iekļaujošāku un atbalstošāku vidi mūsu vecāka gadagājuma sabiedrības locekļiem.

Marion Scheider-Yilmaz, PACTE laboratorija, Grenobles Alpu Universitāte, Francija

Vecāka gadagājuma cilvēku sociālā iekļaušana īsumā. Design citoyen: līdzdalības pētniecības projekts ar gados vecākiem pieaugušajiem

Pamatinformācija: Pašlaik Francijā un citur pasaulē tiek izstrādātas dažādas līdzdalības pieejas un pētniecības projekti, kuros iesaistīti vecāka gadagājuma cilvēki. Lai gan vecāka gadagājuma pieaugušo iesaistīšana pētījumos un projektos, kas uz viņiem tieši attiecas, ir kļuvusi par vispārēju mērķi, bieži vien netiek pievērsta pietiekama uzmanība dažādu grupu un profilu iesaistīšanai. Līdz ar to līdzdalības pieejās parasti tiek iesaistītas ļoti viendabīgas grupas, tādējādi nostiprinot citu grupu (piemēram, vecāka gadagājuma migrantu, vecāka gadagājuma sievietes, vecāka gadagājuma pieaugušo ar invaliditāti) neredzamību.

Mērķis: Šī pētniecības projekta mērķis ir izstrādāt līdzdalības metodi, kas vietējos lēmumu pieņemšanas procesos iesaistītu dažādus vecāka gadagājuma pieaugušo profilus. Sākotnēji metodes prototips tiek izmēģināts vienā eksperimentālā vietā (T1), un pēc tam pētnieku grupa to turpinās izmēģināt vēl astoņās vietās visā Francijā (T2). Visbeidzot iesaistītie pētnieki novērtēs metodi, izmantojot vienotu novērtēšanas sistēmu, un tā tiks pārvērsta instrumentu komplektā.

Pētījuma jautājumi:

- Vai līdzdalības procesa rezultāti atšķiras atkarībā no iesaistīto vecāka gadagājuma cilvēku grupām?
- Vai metodes, kas vērsta uz visvairāk atstumtajām vecāka gadagājuma pieaugušo grupām, veidošana veicina lielāku līdzdalības pētījumu un galu galā arī lēmumu pieņemšanas procesa iekļaušanu?

Metodes: Pētījuma projekts ietver līdzdalības metodes izstrādi un testēšanu, kuras ietvaros dalībnieki izstrādā un prezentē konkrētus risinājumus galvenajiem vietējiem dalībniekiem un lēmumu pieņēmējiem. Tiek izveidotas divas grupas: viena ar gados vecākiem pieaugušajiem, kas ir ļoti iesaistīti sociālajās un pilsoniskajās aktivitātēs, un otra ar gados vecākiem pieaugušajiem, kuri parasti ir mazāk iesaistīti vai nav iesaistīti šādās aktivitātēs. Šajā pieejā tiek izmantots iekļaujošu rīku kopums, lai palīdzētu grupām veikt vietējo diagnostiku un izstrādāt risinājumus konstatētajām problēmām. Pēc tam šī metode ir sīki izklāstīta instrumentu komplektā, un to atkārtoja dažādas pētniecības grupas visā Francijā.

Provizorisko secinājumu pārskats:

- Daudzveidīga līdzdalība rada dažādus rezultātus: Līdzdalības metodes sākotnējā testēšana liecina, ka līdzdalības procesa rezultāti būtiski atšķiras atkarībā no iesaistīto vecāka gadagājuma pieaugušo grupu daudzveidības. Grupas ar atšķirīgu izcelsmi un iesaistīšanās līmeni sociālajās un pilsoniskajās aktivitātēs sniedz atšķirīgas perspektīvas un risinājumus, tādējādi uzsverot iekļaujošas līdzdalības nozīmi līdzdalības pētniecībā.
- Lielāka iekļautība, izmantojot mērķtiecīgas metodes: metode, kas izstrādāta, lai iekļautu visvairāk atstumtās vecāka gadagājuma pieaugušo grupas, piemēram, vecāka gadagājuma migrantus, vecāka gadagājuma sievietes un vecāka gadagājuma pieaugušos ar invaliditāti, liecina par lielāku iekļaušanas līmeni gan pētniecības procesā, gan lēmumu pieņemšanas rezultātos. Šāda mērķtiecīga pieeja efektīvi veicina marginalizēto grupu viedokļu iekļaušanu vietējos lēmumu pieņemšanas procesos.
- Efektīva iekļaujošu rīku un padomu izmantošana: Līdzdalības metodē izmantotie iekļaujošie rīki ir izrādījušies efektīvi, ļaujot vecāka gadagājuma cilvēkiem veikt vietējo diagnostiku un izstrādāt konkrētus risinājumus. Šie rīki atvieglo iesaistīšanos un nodrošina, ka visi dalībnieki neatkarīgi no viņu iepriekšējās pilsoniskās līdzdalības līmeņa var sniegt nozīmīgu ieguldījumu projektā.
- metodes mērogojamība un atkārtojamība: Līdzdalības metodes veiksmīga atkārtošana vairākās vietās visā Francijā liecina, ka metode ir mērogojama un to var pielāgot dažādiem apstākļiem. Šajā pētījumā izstrādātā kopīgā novērtēšanas sistēma un instrumentu kopums nodrošina standartizētu pieeju, ko var izmantot dažādas pētnieku grupas, nodrošinot konsekventu vietējo rezultātu savstarpēju analīzi.

Pārdomas: Šī pētījuma rezultāti uzsver daudzveidības un iekļautības būtisko nozīmi līdzdalības pieejās, kurās iesaistīti vecāka gadagājuma cilvēki. Aktīvi cenšoties iesaistīt dažādus vecāka gadagājuma pieaugušo profilus, jo īpaši tos, kuri bieži tiek atstumti, projekts ne tikai bagātina lēmumu pieņemšanas procesu ar dažādām perspektīvām, bet arī nodrošina, ka tiek pastiprināta to cilvēku balss, kuri parasti netiek uzklautīti. Iekļaujošo rīku un metožu panākumi, iesaistot dalībniekus ar dažādu izcelsmi un pilsoniskās līdzdalības līmeni, liecina par šo pieeju pielāgošanas un paplašināšanas potenciālu dažādos kontekstos.

Bibliogrāfija:

Vial, S., (2017), *Le design*, Presses Universitaires de France, <https://doi.org/10.3917/puf.vial.2017.01>.

Viriot Durandal, JP., Moulaert, T., Scheider-Yilmaz, M., (eds.), (2024), *Ageing in communities and territories, Retraite et Société, Special English issue n°1*, CNAV, <https://doi.org/10.3917/rs1.hs1.0010>.

Scheider-Yilmaz, M., Viriot Durandal, J-P., Fougeyrollas, P., (eds.), (2023), *Citoyenneté et droits humains : réflexions croisées entre le handicap et le vieillissement [Pilsonība un cilvēktiesības: savstarpējas perspektīvas attiecībā uz invaliditāti un novecošanu]*, *Aequitas - Journal of human development, disability, and social change*, n°29, 140 p.

<https://www.erudit.org/fr/revues/aequitas/2023-v29-n2-aequitas08962/>

Scheider-Yilmaz, M., (2022), *Citoyenneté engagée et autonomie : le cas de la participation des personnes handicapées et des personnes âgées dans les Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie [Aktīva pilsonība un autonomija: cilvēku ar invaliditāti un gados vecāku pieaugušo līdzdalība Citoyenneté un autonomijas konsīlijos]*, doktora disertācija, Lorēnas Universitāte, 392 <https://www.theses.fr/2022LORR0223>.

Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit, Lower Hutt, Wellington, New Zealand.

Līdzdalības pieejas ar pamatiedzīvotājiem, lai uzlabotu politisko reakciju

Mērķis

Šī pētījuma mērķis ir sniegt kopīgi radītu kvalitatīvu un kvantitatīvu informāciju par kaumātua (Jaunzēlandes pamatiedzīvotāju Māori vecāko) labklājību un līdzdalību, lai veidotu kultūrai atbilstošu politiku, vides plānošanu un kultūrai pielāgotus pakalpojumus. Prezentācijas īpašais mērķis bija izklāstīt pētījuma aspektu, kas tika veikts, lai izstrādātu autentiskus kaumātua

sociālekonomiskos mērījumus (un skalas), izmantojot koprades sanāksmes, kas bija paredzētas, lai pārvarētu Rietumu pieņēmumu aizspriedumus un bija vērstas uz maoru vērtībām un labklājības jēdzieniem. Tas ir daļa no plašāka pētījuma "Tai Kaumātutanga Older Māori Wellbeing and Participation": To finansē Jaunzēlandes Nacionālais zinātniskais izaicinājums "Labas novecošanās".

Uz kultūru balstītu sociālo pasākumu izstrādes mērķis bija tas, ka pašreizējās rādītāju skalas, ko izmanto, lai sniegtu pierādījumus politikas veidošanai un pakalpojumu attīstībai, ir rietumnieciskas un neatspoguļo galvenos maoru vērtību aspektus. Daži, piemēram, vientulības, diskriminācijas un sociālās saiknes aspekti ir universāli, bet citi aspekti ir kultūrspecifiski. Vecāka gadagājuma Māori novērtē garīgumu, kolektīvo domāšanas un darbības veidu un ģenealoģiskos sakarus kā primāros būtības veidus, kas kontrastē ar Rietumu orientāciju uz sekulārismu, individuālismu un nukleāro ģimenes struktūru. Rietumu skalas, protams, atspoguļo kultūru, no kuras tās ir radušās, un tāpēc, piemēram, pierādījumi, ko tās sniedz politikas veidošanai, ir piemēroti Rietumu sabiedrībām, bet tās neatspoguļo unikālos, specifiskos maoru aspektus, piemēram, vientulību, labklājību vai pat diskrimināciju. Ja šie pierādījumi netiek atspoguļoti, politikas veidotāji un pakalpojumu izstrādātāji bieži vien vienkārši koncentrējas uz tiem pierādījumiem, kas ir viņu rīcībā, un unikālie kultūras aspekti netiek ņemti vērā. Tas var izskaidrot, kāpēc rezultāti grupām, kas nav Rietumu iedzīvotāji, un jo īpaši pamatiedzīvotājiem, bieži vien ir mazāk veiksmīgi nekā galvenajām Rietumu grupām.

Metodoloģija

Tika izmantota kvalitatīva koprades metodoloģija ar vecāka gadagājuma maori, lai izveidotu vecāka gadagājuma maori labklājības rādītāju skalu, kas atspoguļo viņu pasaules uzskatus un pieredzi. Tas ir viens no sešiem izstrādātajiem rādītājiem. Pārējās skalas ir vērstas uz vientulību, sociālo saikni, diskrimināciju, vardarbību un kaimiņattiecību labklājību.

Visā Aotearoa (Jaunzēlandes nosaukums, ko lieto maori valodā) notika koprades hui (tikšanās) ar astoņām dažādām vecāka gadagājuma maori grupām. Tās vadīja Māori pētnieki, kas bija pētnieku grupas locekļi. Hui bija līdzdalības sarunas, kurās tika paustas Māori vērtības un darbības veidi. Katrā grupā piedalījās: Karakia un mihi (svētības un apsveikuma runa); Waiata tautoko (atbalsta dziesma); Mihimihi Whakawhanaungatanga (iepazīstināšana ar to, kas jūs esat); Manaakitanga (viesmīlība); Hui Kōrero - (atklāta dialoga veicināšana un rosināšana); Wānanga Kōrero - (Ideju un mātauranga (zināšanu) apkopošana - ierakstīta ar piekrišanu); Poroporoaki (Noslēguma domas, pārdomas un pateicība); Koha (dāvana par viņu laiku); Waiata un karakia ano (Dziesma un svētība).

Kaupapa jeb hui galvenā tēma bija labklājība un dzīves kvalitāte. Dalībnieki tika aicināti pastāstīt par laimi un drošību, kas viņiem sniedz dzīves kvalitāti vai labklājību. Viņi tika aicināti dalīties ar galvenajām lietām, kas viņiem kā vecākiem maorijiešiem sniedz laimi. Kas viņiem un citiem Māori viņu vecumā vai vecākiem cilvēkiem ļauj justies droši un ērti? Kas mazina viņu laimi? Kādas ir lietas, kas viņiem liek justies nedroši un neērti? Kas viņiem un citiem vecāka gadagājuma Māori draugiem un radniekiem sniedz papildījuma sajūtu? Atbildes tika

ierakstītas (ar atļauju) un tematizētas. Galvenās tēmas tika pārvērstas jautājumos, lai izveidotu sākotnējo vecāka gadagājuma Māori labklājības skalu.

Kopīgi izveidotā Vecāka gadagājuma Māori labklājības skala kopā ar citām iepriekš minētajām līdzīgi izveidotajām sociālajām skalām tika iekļauta aptaujas anketā, kas tika izplatīta valsts izlases veidā atlasītai izlases grupai, kurā bija 2000 50 gadus vecu un vecāku Māori. Analizējot rezultātus, mēs varējām pārbaudīt skalu statistisko ticamību un derīgumu. Tādējādi ar kvantitatīvām metodēm varēja pārbaudīt, vai pētījums, kurā piedalījās līdzautori, ir piemērots kā indikatoru skala, šajā gadījumā - labklājības skala.

Secinājumi

Kopīgi izveidotās atbildes tika tematizētas, un 12 jautājumi, kas atspoguļoja visvairāk atkārtoto tēmas, tika izstrādāti labklājības skalai. Tie bija šī pētījuma kvalitatīvie secinājumi. Piemēram, trīs piemēri no divpadsmit jautājumiem, kas parādījās analīzē, bija šādi:

- Es esmu labi saistīts ar Te Ao Māori (Māori pasauli).

Pilnīgi piekrītu/Piekrītu/nepiekrītu/pilnīgi nepiekrītu

- Man dzīvē ir wairua (garīgā) saikne.

Pilnīgi piekrītu/Piekrītu/nepiekrītu/pilnīgi nepiekrītu

- Es jūtos cienīts un spējīgs dot ieguldījumu savā whānau (paplašinātajā ģimenē) un kopienā.

Bieži / Dažreiz / Nereti / Nekad

Pēc tam tika pārbaudīta kopīgi izveidotās 12 jautājumu skalas "Vecāka gadagājuma Māori labklājības skalas" ticamība un derīgums, veicot aptauju ar vairāk nekā 2000 vecāka gadagājuma Māori izlases veida valsts iedzīvotāju. Rezultāti uzrādīja augstus rezultātus, kas ievērojami pārsniedza robežvērtību, izmantojot Kronbaha alfa, pārbaudot iekšējo konsekveni un uzticamību, - 12 jautājumiem tika iegūts 0,843 rezultāts. Arī apstiprinošās faktoru analīzes rezultāti bija augsti. Izmantojot R pakotni lavaan. Visu jautājumu, izņemot divus, faktoru slodzes rādītājs bija krietni virs 0,4, septiņu jautājumu rādītājs bija virs 0,5, bet trīs - krietni virs 0,7, kas liecina par skalu derīgumu.

Nozīme: Šī pētījuma nozīmīgums: šī pētījuma nozīmīgums ir tas, ka tajā ir izstrādāta inovatīva metodoloģija, lai izmantotu to cilvēku zināšanas, kuriem skalas tika izveidotas, lai izstrādātu instrumentus, kurus var izmantot kā pierādījumus politikas veidošanā un pakalpojumu sniegšanā saviem iedzīvotājiem. Izstrādājot kopīgi ar šīm kopienām radītu sociālo rādītāju mērījumus, kas ietver viņu zināšanas un pieredzi par dzīves kvalitāti viņu kopienās, var nodrošināt asākus pierādījumus iekļaujošas politikas veidošanai un pakalpojumu sniegšanai. Standarta starptautiskā skala aptver universālus vientulības aspektus, bet ne svarīgus, kultūrai raksturīgus aspektus.

Bibliogrāfija:

- Cogburn, C. (2019). Kultūra, rase un veselība: C.: Kultūra, kultūra un veselība: ietekme uz rasu nevienlīdzību un iedzīvotāju veselību. *The Millbank Quarterly*, 97(3), 736-761.
- Hitti, A., Mulvey, K., & Melanie, K. (2011). Sociālā atstumtība un kultūra: The role of group norms, group identity and fairness. *Anales de Psicología*, 27(3), 587-599, Īpašais izdevums "Aizspriedumi: Sociālās attīstības perspektīvas"
- Love, C. (2006) "Maori perspektīva attiecībā uz kolonizāciju mūsdienu Aotearoa/Nozēlandes bērnu un ģimenes labklājības politikā un praksē", Cameron, G. & Freymond, N. (Eds) "Towards Positive Systems of Child and Family Welfare: International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems". Toronto: Toronto Universitātes izdevniecība (p. 237-268).
- Pihama, L. (2001). *Tihei mauri ora Honoring our voices: Mana wahine kā kaupapa Māori teorētiskais ietvars*. Npublicēts doktora grāds. Oklenda, Jaunzēlande: Oklendas Universitāte.
- Raleigh, V., & Holmes, J. (2021). Etnisko minoritāšu grupu iedzīvotāju veselība Anglijā. The King's Fund. <https://www.kingsfund.org.uk/publications/health-people-ethnic-minoritygroups-england>
- Smith, L. (1999). *Dekolonizācijas metodoloģijas: Pētniecība un pamatiedzīvotāji*. New York & Dunedin: Zed Books & Otago University Press.
- Waldegrave, C., Cunningham, C., Love, C., Nguyen, G. un Mercury. M. (2023) Co-creating culturally nuanced social measures with Indigenous elder (2023). In A. Urbaniak and A. Wanka (Eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research*. DOI: 10.4324/9781003254829.
- Waldegrave, C. un Mercury. M. (2023) Co-creating research: Līdzpētnieku paralēlās sarunas. In A. Urbaniak and A. Wanka (Eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research*. DOI: 10.4324/9781003254829
- Wang, Y., Chen, X., Chen, W., Zhang, Z., Zhou, Y., & Jia, Z. (2020). Etniskā piederība un nevienlīdzība veselības jomā: Ķīnas sociālo pārmaiņu apsekojums (CSSC) Rietumķīnā: empīriskais pētījums, pamatojoties uz 2010. gada Ķīnas sociālo pārmaiņu apsekojumu (China Survey of Social Change (CSSC)). *BMC Public Health*, 20(637), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08579-8>.

3. darba grupa

WG 3

Technology and
Innovation

3. darba grupa (WG3) pievēršas gados vecākiem pieaugušajiem, kuri mūsdienu digitālajā pasaulē var justies atpalikuši. Tie ir cilvēki, kuriem var būt grūtības izmantot datorus, viedtālruņus vai internetu, kā arī tie, kuriem nav nepieciešamo ierīču vai programmatūras, lai efektīvi izmantotu tehnoloģijas. WG3 strādā, lai nodrošinātu, ka digitālā transformācija ietver arī gados vecākus pieaugušos. Arlind Reuter & Peter Enste kopā ar Alexander Kucharski vada šo grupu un organizēja WG 3 sesiju Krakovā. Šajā sesijā uzstājās šādi runātāji: Leen Broeckx, Sonay Caner-Yıldırım, Cecilia Sik-Lanyi, María-Trinidad Herrero, Krzysztof Klincewicz, Arlind Reuter un Alexander Kucharski.

Leen Broeckx, LiCalab, Beļģija

LiCalab (Living and Care Lab) - ilgtspējīga lietotāju iesaiste, izmantojot dzīvās laboratorijas pieeju

Galvenais pētījuma jautājums / mērķis

PAARnet atklāšanas konferencē LiCalab iepazīstināja ar dzīvās laboratorijas pieeju dalībai aprūpes tehnoloģiju un inovāciju pētniecībā.

LiCalab galvenais mērķis ir atbalstīt organizācijas un uzņēmumus aprūpes inovāciju izstrādē, iesaistot galalietotājus (iedzīvotājus, aprūpes speciālistus un citas ieinteresētās puses) no izstrādes sākuma līdz ieviešanai tirgū.

Metodes

Dzīvās laboratorijas var definēt kā atvērtas inovācijas sistēmas, kurās ieinteresētās personas piedalās risinājumu izpētē, kopradē, novērtēšanā un paplašināšanā, lai radītu ilgtspējīgu ietekmi reālās dzīves apstākļos (European Network of Living Labs (ENoLL), 2023).

LiCalab ir pētniecības grupa, kas darbojas Tomasa Mora Lietišķo zinātņu universitātē Flandrijā, Beļģijā. LiCalab ir izveidojusi plašu lietotāju kopienu, kas veido ilgtspējīgu vietējo inovāciju ekosistēmu.

Lietotāju kopienas, ko dēvē arī par "lietotāju paneli", veidošana un uzturēšana sniedz daudz priekšrocību izstrādātājiem, pētniekiem un pašiem iedzīvotājiem.

Secinājumi

Nedaudz vairāk nekā 60 % lietotāju paneļa lietotāju ir 60 gadu vecumā vai vecāki.

Vecāka gadagājuma pieaugušo iesaistīšana jau inovācijas procesa sākumā ir abpusēji izdevīga. Pētniekiem šī līdzdalības pieeja sniedz ļoti vērtīgu ieskatu par lietošanas kontekstu. Savukārt galalietotājam (vecāka gadagājuma cilvēkam vai pacientam) tiek piedāvāta iespēja sniegt savu ieguldījumu projektēšanas procesā kā ekspertam savā ikdienas dzīvē. Galīgais mērķis ir izstrādāt inovatīvu produktu, kas pielāgots galalietotāja vajadzībām un vēlmēm.

Lietotāju pētījumi dzīvajā laboratorijā veido saikni starp uzņēmumiem, aprūpes organizācijām un vecāka gadagājuma cilvēkiem. Joprojām pastāv plaisa, un ieinteresētās puses ne vienmēr ir vienisprātis.

Pavardot vecāka gadagājuma cilvēkus šajā aprūpes inovāciju ceļojumā, viņi uzzina jaunas lietas par dažādiem palīgīdzekļiem un rīkiem. Liela uzmanība tiek pievērsta digitālajai iekļaušanai. Ikvienam ir jābūt līdzī, un, veicot konkrētas digitālās lietojumprogrammas testēšanu reālajā dzīvē, paneļa vadītājs nodrošina soli pa solim izstrādātu plānu, personīgo koučingu un palīdzības dienestu.

LiCalab ilgtspēju veicina divi svarīgi faktori. Tas ir, pirmkārt, pētniecības un inovācijas pasākumu augstā kvalitāte un, otrkārt, ieinteresēto personu iesaistīšanas stratēģija. Šie soļi ir plašāk izklāstīti ceļvedī ilgtspējīgas dzīvās laboratorijas izveidei, ko LiCalab izstrādāja ACSELL projektam (ACSELL, 2023).

LiCalab katru dienu iegulda līdzekļus, lai aktīvi piesaistītu atsevišķus lietotājus konkrētiem projektiem, un tas tiek apvienots ar kopienas veidošanas pasākumiem ilgtermiņā, kur lietotāju grupa var tikties un socializēties.

Vācot individuālus datus, ir svarīgi izveidot drošu telpu gan tiešā saskarsmē, gan tiešsaistes datubāzes pārvaldībā. Paneļa vadītāji ir lietotāju kopienas datu sargātāji. Rūpīga rīcība ar dalībnieku personisko informāciju ir atslēga uz uzticības attiecību veidošanu. Paneļa dalībnieki var izdarīt patiesi informētu un neatkarīgu izvēli, informējot tos pārredzami un izmantojot viegli saprotamus vārdus.

Kopienas locekļi labprāt apmeklē pētniecības pasākumus, norādot, piemēram, "Tas ir kaut kas pozitīvs manā dzīvē. Man par to ir labas sajūtas." un "Kad es nāku uz LiCalab pasākumiem, es vienmēr jūtos kā mājās.". LiCalab lietotāju kopiena nepārprotami uzrāda augstu iekšējo un altruistisko motivāciju. Dalībnieki saņem arī pateicības vēstuli un nelielu stimulu, piemēram, grāmatu kuponu, kā pateicību par ieguldīto laiku un pūlēm.

LiCalab aizstāv uz cilvēku orientētu dizainu medicīniskās aprūpes, rehabilitācijas, aprūpes tehnoloģiju, dzīves apstākļu uzlabošanas, aktīvas un veselīgas novecošanas un garīgās veselības jomās. LiCalab pēta un apstiprina jaunus produktus un pakalpojumus, izmantojot līdzdalības pieejas, piemēram, koprades sesijas un reālus izmēģinājuma testus. Un tas notiek,

izmantojot augstas kvalitātes protokolus. Un vienmēr ar galveno lomu, kas piešķirta lietotājam.

Bibliogrāfija

- ACSELL (2023). Ilgtspējīgas dzīves laboratorijas izveide. <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/acsell/library/>.
- Eiropas dzīvo laboratoriju tīkls (ENoLL) (2023. gada 5. septembris). Par mums. <https://enoll.org/about-us/>.

Sonay Caner-Yıldırım, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Turcija

Vecāka gadagājuma pieaugušā katastrofu pārdzīvojušā un atbalsta sniedzēja pilnvarošana: Tehnoloģiju mentoringa gadījuma izpēte Turcijā

Galvenais pētījuma jautājums / mērķis:

Šajā atsevišķā gadījuma pētījumā tiek analizēta gadu ilgas tehnoloģiju mentoringa iniciatīvas ietekme uz 66 gadus vecu garīgās veselības speciālistu, kurš ne tikai pārdzīvoja postošās zemestrīces Turcijā 2023. gada 6. februārī, bet arī brīvprātīgi iesaistījās psihosociālā atbalsta programmā pēc katastrofas. Pētījumā izmantota līdzdalības un starppaaudžu pieeja, lai izpētītu individualizēta tehnoloģiju mentoringa efektivitāti, veicinot gados vecāku pieaugušo digitālo iekļaušanu šajos ārkārtas apstākļos. Pētījuma dalībnieces unikālā dubultā loma - gan kā izdzīvojušai personai, gan kā garīgās veselības speciālistei - pētījumam piešķir papildu sarežģītības pakāpi. Koncentrējoties uz šo īpašo kontekstu, pētījuma mērķis ir papildināt aizvien pieaugošo zināšanu klāstu par digitālo kompetenci vecāka gadagājuma pieaugušo vidū. Turklāt tas atšķiras no iepriekšējiem pētījumiem, kuros pētīta paaudžu mācīšanās un līdzdalības pētniecības metožu ietekme uz digitālo kompetenci šajā vecuma grupā (piemēram, Cheng et al., 2021; Lee & Kim, 2018).

Metodes

Pētījumā izmantota viena gadījuma izpētes metodoloģija, izmantojot gan daļēji strukturētas intervijas, gan standartizētas anketas, lai savāktu datus par dalībnieku pieredzi un rezultātiem. Divpadsmit mēnešu laikā 66 gadus vecs garīgās veselības speciālists saņēma individualizētu tehnoloģiju apmācību no 37 gadus veca mācību tehnoloģiju eksperta. Pētījumā tika apkopoti un analizēti kvalitatīvie dati no daļēji strukturētas intervijas un kvantitatīvie dati no Digitālās kompetences skalas (Gümüş & Kukul, 2023) un pielāgotās Sagaidāmības-vērtības-izmaksu (EVC) skalas (Kosovich et al., 2015).

Līdzdalības pētījuma pieeja nodrošināja, ka dalībnieks tika aktīvi iesaistīts pētījuma procesā, pētījuma centrā izvirzot viņa unikālo pieredzi un perspektīvu. Šī pieeja atbilst ieteikumiem par gados vecāku pieaugušo iesaistīšanu digitālo prasmju iniciatīvu izstrādē un īstenošanā (Buffel,

2018; Xie et al., 2020). Dalībnieka atziņas un ieteikumi, piemēram, ņemt vērā vecāka gadagājuma pieaugušo kognitīvās spējas, izstrādājot mācību programmas, uzsver, cik svarīgi ir iekļaut viņu pieredzes zināšanas efektīvu intervencu veidošanā.

Pētījuma starppaaudžu komponents, kurā 37 gadus vecs mentors nodrošina personalizētu tehnoloģiju apmācību 66 gadus vecam dalībniekam, ir īpaši nozīmīgs vecāku pieaugušo digitālās iekļaušanas veicināšanas kontekstā. Pētījumi liecina, ka starppaaudžu mācīšanās var uzlabot gados vecāku pieaugušo digitālo kompetenci un uzlabot viņu attieksmi pret tehnoloģijām (Cheng et al., 2021; Lee & Kim, 2018). Veicinot sadarbības attiecības starp mentoru un mentee, pētījumā tiek ievēroti starppaaudžu mācīšanās principi un veicināta savstarpēja sapratne un zināšanu apmaiņa starp paaudzēm.

Šajā pētījumā būtiska ir līdzdalības pētniecības un starppaaudžu mācīšanās integrācija, jo tā nodrošina, ka tehnoloģiju mentoringa intervence tiek pielāgota vecāka gadagājuma pieaugušo dalībnieku īpašajām vajadzībām, vēlmēm un uzskatiem. Šāda pieeja ne tikai uzlabo intervences efektivitāti, bet arī veicina dalībnieka pilnvaru un atbildības sajūtu digitālās mācīšanās ceļojumā. Unikālais konteksts pēc katastrofas vēl vairāk izceļ šo pieeju nozīmi, jo tās ļauj dalībniekam attīstīt digitālās kompetences, kas ir tieši piemērojamas viņa lomai, sniedzot psihosociālu atbalstu citiem katastrofas skartajiem.

Secinājumi

Tehnoloģiju mentoringa programmai bija pozitīva ietekme uz dalībnieku digitālo kompetenci, un uzlabojumi tika novēroti piecās no sešām dimensijām, ko novērtēja digitālās kompetences skala. Vislielākais progress tika novērots drošības un datu lietošanas prasmju jomā, kam sekoja komunikācija un sadarbība. Dalībnieka uzlabotā digitālā kompetence pozitīvi ietekmēja viņa vispārējo labklājību, ļaujot viņam sniegt labāku atbalstu citiem pēc katastrofas. Tomēr neviennozīmīgie rezultāti attiecībā uz digitālo pašefektivitāti un EVC skalu uzsver nepieciešamību pievērsties individuālai attieksmei un motivācijai, kad runa ir par tehnoloģiju ieviešanu.

Pētījumā uzsvērts, cik svarīgi ir pielāgot tehnoloģiju mentoringa iniciatīvas, lai tās atbilstu vecāka gadagājuma cilvēku unikālajām vajadzībām, vēlmēm un uzskatiem. Šajā pētījumā izmantotā līdzdalības un starppaaudžu pieeja ir daudzsološs modelis digitālās iekļaušanas veicināšanai vecāka gadagājuma pieaugušo vidū, jo īpaši ārkārtas apstākļos. Iegūtie secinājumi papildina arvien plašāku pētījumu klāstu par gados vecāku pieaugušo digitālo prātību un līdzdalības un starppaaudžu pieeju efektivitāti digitālās iekļaušanas veicināšanā.

Pētījuma ierobežojumi ietver koncentrēšanos uz vienu dalībnieku un specifisko kontekstu pēc katastrofas, kas var ierobežot secinājumu vispārināmību. Tomēr pētījuma padziļinātais, garengriezuma raksturs sniedz vērtīgu ieskatu par tehnoloģiju mentoringa ilgtermiņa ietekmi uz gados vecāku pieaugušo digitālo kompetenci un labklājību.

Praksē ir jāņem vērā nepieciešamība izstrādāt tehnoloģiju mentoringa programmas, kurās ņemtas vērā vecāka gadagājuma cilvēku kognitīvās spējas, mācīšanās vēlmes un situācijas

faktori. Iesaistot vecāka gadagājuma pieaugušos kā aktīvus dalībniekus šo iniciatīvu izstrādē un īstenošanā, var nodrošināt, ka tiek ņemtas vērā viņu unikālās vajadzības un perspektīvas. Turklāt secinājumos ir uzsvērts digitālo tehnoloģiju potenciāls vecāka gadagājuma pieaugušo labklājības un noturības veicināšanā ārkārtas apstākļos, piemēram, pēc katastrofām.

Atsauces

Buffel, T. (2018). Vecāka gadagājuma pētnieki pēta vecāka gadagājuma cilvēkiem draudzīgas kopienas: "Iekšējais" skatījums uz līdzgaitnieku pētījuma priekšrocībām un izaicinājumiem. *The Gerontologist*, 59(3), 538-548. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx216>.

Cheng, H., Lyu, K., Li, J., & Shiu, H. (2021). Digitālās plaisas pārvarēšana lauku vecāka gadagājuma pieaugušajiem, izmantojot ģimenes starppaaudžu mācīšanos: klases gadījums Ķīnas lauku pamatskolā. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 371. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>.

Gümüş, M. M., & Kukul, V. (2023). Skolotāju digitālās kompetences skalas izstrāde: validitātes un uzticamības pētījums. *Education and Information Technologies*, 28(3), 2747-2765.

Kosovich, J. J., Hulleman, C. S., Barron, K. E., & Getty, S. (2015). Praktisks skolēnu motivācijas mērījums: Mācību motivācijas skala: gaidāmās vērtības un izmaksu skalas validitātes pierādījumu noteikšana vidusskolā. *The Journal of Early Adolescence*, 35(5-6), 790-816.

Lee, O., & Kim, D. (2018). Digitālās plaisas pārvarēšana vecāka gadagājuma cilvēkiem, izmantojot starppaaudžu mentoringu (Bridging the Digital Divide for Older Adults via Intergenerational Mentor-Up). *Research on Social Work Practice*, 29, 786 - 795. <https://doi.org/10.1177/1049731518810798>.

Xie, B., Charness, N., Fingerman, K., Kaye, J., Kim, M. T., & Khurshid, A. (2020). Kad digitalizācija kļūst par nepieciešamību: COVID-19 laikā nodrošināt vecāka gadagājuma pieaugušo vajadzības pēc informācijas, pakalpojumiem un sociālās iekļaušanas. *Journal of Aging & Social Policy*, 32(4-5), 460-470. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1771237>.

Ievads 3D virtuālās un digitālās realitātes pētniecības laboratorijas pētījumos

**Cecilia Sik-Lanyi, Ungārijas pētniecības tīkls, Panonijas Universitāte,
Veszprem, Ungārija**

3D virtuālās un digitālās realitātes pētniecības laboratorija

Laboratorija pēta 3D virtuālās un digitālās vides IT attīstību un veic to izstrādei nepieciešamās inženiertehniskās un zinātniskās darbības. Laboratorija pēta jaunas cilvēka un mākslīgā intelekta atbalstītas kognitīvās spējas, kas parādās virtuālajā telpā. Laboratorija var izstrādāt 3D virtuālās pasaules, e-mācības un īpašas lietotāju vides, kurās lietotāju efektivitāte ir ievērojami augstāka nekā tradicionālajās, parastajās, uz logiem balstītajās digitālajās

saskarnēs. Turklāt laboratorija iesaka arī lietojumus veselības aprūpē, piemēram, lai atbalstītu rehabilitācijas procesus.

Šīs laboratorijas priekštece bija "Virtuālās vides un krāsu zinātnes", pēc tam "Virtuālās vides un lietišķās multivides" pētniecības laboratorija. Laboratorija turpina darbu, saglabājot iepriekšējās laboratorijas tradīcijas, zinātnisko kultūru un pētniecības jomas. Pētnieciskā laboratorija nodarbojas arī ar attēlu informācijas pareizu apstrādi un pielietojumu no vizuāli fizioloģiskā un vizuāli psiholoģiskā viedokļa. Šim nolūkam tiek veikti pētījumi par optimālu vizuālās informācijas attēlošanu virtuālajā vidē.

Pētniecības laboratorijas locekļi

Prof. Cecília Sik-Lanyi, Dr.Sc., profesore

Prof. Peter Baranyi, Dr.Sc., profesors

Dr. habil Mihálykóné Dr. Orbán Éva, Ph.D., asociētais profesors

Dr. Tibor Guzsvinecz, Ph.D., asociētais profesors

Szabó Patrícia, doktorantūras studente

Jinat Ara, doktorantūras studente

Hanan Mohamed Namrouti, doktorantūras studente

Mochammad Hannats Hanafi Ichsan, doktorants

Starptautiskie partneri

Prof. Deivids Brauns (David Brown), Notingemas Trentas Universitāte, Datorikas un informātikas pētniecības centrs, Interaktīvo sistēmu pētniecības grupa, Notingema, Apvienotā Karaliste.

Prof. Geraldine Leader, Īrijas Nacionālā Universitāte, Golvejas Īrijas Autisma un neiroloģiskās attīstības pētījumu centrs, Golveja, Īrija.

Prof. Ilona Heldal, Rietumnorvēģijas Lietišķo zinātņu universitāte, Bergena, Norvēģija

Dr. hab. Nils Haneklaus, Donau-Universitāt Krems, Krems, Austrija

Dr. Renáta Cserjési, asociētā profesore, ELTE, E-MIND pētniecības laboratorija, Budapešta, Ungārija.

Dr. Zeynep Şahin Timar, Karadeniz Teknik Universitesi Kanuni Kampusu, Trabzona, Tūrkija

Dr. Mostafa Abdallah Abbas Atwa Elgendy, Benha Universitāte, Kairo, Ēģipte

Metodes

Izstrādājot jaunu programmatūru, piemēram, nopietnas spēles rehabilitācijai vai prasmju attīstībai, mēs vienmēr izmantojam līdzdalības dizainu. Līdzdalības dizains programmatūras izstrādē ir pieeja, kas projektēšanas procesā aktīvi iesaista visas ieinteresētās puses, lai nodrošinātu, ka rezultāts atbilst viņu vajadzībām un ir lietojams. Tas nozīmē, ka mēs vienmēr uzklusām mūsu nākamo lietotāju un, piemēram, aprūpētāju, terapeitu, speciālo skolotāju u. c. vajadzības. Turklāt izstrādes procesa laikā līdz produkta izlaišanai tiek veikti daudzi testi. Mēs veicam lietotāju testēšanu, lai identificētu lietojamības problēmas un apkopotu priekšlikumus uzlabojumiem. Izmantojot sadarbību un kopīgu lēmumu pieņemšanu, izmantojot dažādu dalībnieku zināšanas, prasmes un perspektīvas, mēs radām efektīvākus un lietotājiem draudzīgākus programmatūras risinājumus. Tādējādi rezultātā iegūstam programmatūru, kas ir vieglāk lietojama un atbilst lietotāju reālajām vajadzībām un vēlmēm, turklāt varam uzlabot vispārējo lietotāja pieredzi.

Par laboratoriju:

Pēdējo 20 gadu laikā laboratorija ir piedalījusies 9 starptautiskos konsorcijs ar ES atbalstu, vadījusi 8 divpusējus projektus un piedalījusies 5 COST pasākumos. Laboratorija arī organizēja daudzas starptautiskas konferences.

Atsevišķi starptautiski projekti

- Pētniecība projektā "Dizains visiem e-iekļaušanai" projekta ietvaros tika izstrādāti jauni materiāli par atbalsta tehnoloģijām un pieejamu dizainu un publikācijas.
- Izstrādāt starptautiski atzītu 60 kredītpunktu mācību materiālu par "Pieejamu tīmekļa dizainu".
- Atbalsta programmu izstrāde darba un individuālās dzīves atbalstam jauniešiem ar mācīšanās grūtībām un garīgās attīstības traucējumiem.
 - o Projekts "Game On Extra Time": UK/08/LLP-LdV/TOI/163_181
 - o Projekts "Inteliģentas nopietnas spēles sociālajām un kognitīvajām kompetencēm": 2015-TR01-KA201-022247.
 - o TD COST darbība TD1309 - "Rotaļas bērniem ar invaliditāti"
- Uz virtuālo realitāti balstītu spēļu izstrāde insulta pacientu rehabilitācijai
 - o "Telemedicīnas sistēma, kas dod iespēju insulta pacientiem cīnīties", Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju sadarbības projekts: 288692 (ES FP7-ICT-2011-7).
- palīgtehnoloģiju izstrāde un izmantošana
 - o COST darbība CA19104, Sociālās iekļaušanas veicināšana, izmantojot tehnoloģijas un pilnvarošanu

- o COST darbība CA19142, Vadošā platforma Eiropas iedzīvotājiem, nozarēm, akadēmiskajām aprindām un politikas veidotājiem mediju pieejamības jomā (LEAD_ME).
- o COST darbība CA22167, līdzdalības pieeja vecāka gadagājuma cilvēkiem (PAAR-net)
 - Sarunu simulācijas spēles izstrāde izglītības atbalstam
- o "Spēle iesākta! Nopietnu spēļu attīstības iespējas bērnu veselības, vides izglītības un valodu apguves jomā" projekts (Ungārijas un Austrijas divpusējais zinātniski pētnieciskais projekts 2021-1.2.4-TÉT-2021-00007).

Secinājumi

Balstoties uz mūsu vairāk nekā desmitgadēs uzkrāto pieredzi izstrādes jomā, daži izceltie atklājumi ir lietas, par kurām izstrādātājs pat neiedomātos, kamēr ar tām nesastaptos. Spēļu izstrādātāji ir labi IT inženieri ne tikai tāpēc, ka viņi prot labi programmēt, bet arī tāpēc, ka, izstrādājot programmatūru/gru, viņi spēj ņemt vērā cilvēka prasmes. Arī datorzinātņu inženieri kļūst par patiešām labiem spēļu izstrādātājiem, ja viņi iegūst pieredzi, izstrādājot dizainu lietotājiem ar dažādām vajadzībām. Sarežģītība palielinās vēl vairāk, ja īpaša uzmanība jāpievērš arī iespējamai nākamā lietotāja invaliditātei. Tas, ko esam iemācījušies iepriekš minēto projektu programmatūras izstrādes procesā, rūpējas par to, lai

- Ekoloģiskais derīgums,
- Kultūras atšķirības,
- Atšķirības starp pacientu un terapeitu idejām un vajadzībām un izstrādātāja ideju,
- Koncentrējieties uz lietotāju vajadzībām!

Bet vissvarīgākais ir "Nihil de nobis, sine nobis" (latīņu sauklis), "Nekas par mums bez mums"!

Bibliogrāfija:

Ara, J.; Sik-Lanyi, C.; Kelemen, A. Pieejamības inženierija tīmekļa novērtēšanas procesā: sistemātisks literatūras apskats. Vispārēja piekļuve informācijas sabiedrībā. 2023, <https://doi.org/10.1007/s10209-023-00967-2>

Szabó, P., Ara, J., Halmosi, B., Sik-Lanyi, C. Tehnoloģijas, kas paredzētas, lai palīdzētu cilvēkiem ar kognitīviem traucējumiem. Sustainability 2023, 15(18), 13490; <https://doi.org/10.3390/su151813490>.

Guzsvinecz, T., Orbán-Mihálykó, É., Perge, E., Sik-Lanyi, C. The effect of Engineering Education, on Spatial Ability, inVirtual Environments. Acta Polytechnica Hungarica, 2023, 20(5):11-30. http://acta.uni-obuda.hu/Guzsvinecz_OrbanMihalyko_Perge_SikLanyi_134.pdf.

Guzsvinecz, T.; Orbán-Mihálykó, É.; Sik-Lanyi, C.; Perge, E. Telpisko spēļu testa izpildes laika izpēte virtuālajā realitātē, izmantojot galda displeju un Gear VR. Virtuālā realitāte. 2022; 26, pp. 601-614. DOI WoS Scopus

Guzsvinecz, T.; Sik-Lanyi, C.; Orban-Mihalyko, E.; Perge, E. Displeja parametru un displeja ierīču ietekme uz telpisko spēju testa atbildēm virtuālās realitātes vidē. *Lietišķās zinātnes*, 2020,10(2), 526; <https://doi.org/10.3390/app10020526>.

Sik-Lanyi, C.; Orbán-Mihálykó, É. Ar veselību saistītu Eiropas tīmekļa vietņu pieejamības testēšana. *Arabian Journal for Science and Engineering*, 2019, 44(11):9171-9190 <https://doi.org/10.1007/s13369-019-04017-z>.

Sik-Lanyi, C.; Szucs, V.; Hirschler, R. Coloured shadows-Why they can be photographed, *Color Res Appl.* 2019; 44(6): 859-874, publicēts tiešsaistē: 2019. gada 9. augusts <https://doi.org/10.1002/col.22420>

Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E, *Clinical & Experimental Neuroscience (NiCE)*.
Novecošanās pētniecības institūts. Medicīnas skola. Mursijas
Universitāte. Mursija, Spānija

Vecāka gadagājuma cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošana, izmantojot
līdzdalības pieeju, agrīnu problēmu atklāšanu un izsekošanu.

Kopsavilkums:

Šajā rakstā ir ierosināta jauna pieeja vecāka gadagājuma cilvēku dzīves uzlabošanai, izmantojot robotizētu platformu Juno+. Tajā apgalvots, ka ar tradicionālajām metodēm bieži vien netiek ņemti vērā vecāka gadagājuma cilvēku dzīves pozitīvie aspekti, un ierosināta vērtīgāka pieeja, kas balstīta uz PAAR (Participatory and Appreciative Action and Reflection) koncepciju, analizējot dažādas ar vecumu saistītas problēmas, kas risināmas ar robotizētu platformu, tostarp vientulību, emocionālās problēmas, saziņas grūtības, dzirdes zudumu un kognitīvos traucējumus. Mūsu robotizētā platforma tiek testēta pansionātā, tā ietvers plašāka mēroga pētījumu, lai novērtētu platformas efektivitāti un nodrošinātu, ka tā ņem vērā lietotāju daudzveidīgās vajadzības, lai agrīni atklātu un sekotu ikdienas dzīves nepatīkšanām.

Vecāka gadagājuma cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošana

Ir svarīgi apsvērt refleksīvās prakses demokratizāciju, ņemot vērā līdzdalības un novērtējošu rīcību un refleksiju (PAAR) (1). Šīs koncepcijas mērķis ir izpētīt tās potenciālu, kas ļauj attīstīt un uzlabot darba praksi un cilvēku dzīvi gan konkrētos, gan kopienas kontekstos. Lai izmantotu PAAR, ir nepieciešami četri stratēģiski "pagriezieni": novērtējošā, pilnvarojošā, ētiskā un līdzdalības dimensija.

Tad ir obligāti jāņem vērā gan indivīdu uztvere par savu veselību, gan arī dažādi intervences un ārstēšanas procesi. Šim nolūkam mūsu intervencēs mēs iekļaujam PROM un PREM, bet iepriekš konkrētas intervijas, lai uzzinātu katras personas vēlmes un vajadzības. PROM ir novērtēšanas instrumenti, ar kuriem mēra pacienta uztveri par savu veselības stāvokli un dzīves kvalitāti, labklājību, simptomiem, spējām vai autonomijas līmeni. No otras puses, PREM apkopo informāciju par saņemto aprūpi, koncentrējoties uz aprūpes cilvēcīgumu, piemēram, empātiju, cieņu, cieņu, sapratni vai personalizētu aprūpi, no pacienta viedokļa.

Gadu gaitā vecāka gadagājuma cilvēku dzīves kvalitāte mainās dažādu faktoru un apstākļu dēļ, tostarp vientulības, emocionālu problēmu, komunikācijas, dzirdes zuduma, kognitīvo spēju pasliktināšanās vai paaugstināta kritiena riska dēļ. Šī iemesla dēļ mūsu robotizētā platforma varētu atvieglot, agrīni atklāt un izsekot visus šos aspektus.

Vientulība

Cilvēki mēdz dzīvot daudz ilgāk nekā pirms dažiem gadu desmitiem, turklāt paredzamais dzīves ilgums sievietēm ir lielāks nekā vīriešiem. Bailes palikt vienam ir viena no visizplatītākajām dabiskajām emocijām cilvēkos. Vientulība ir sarežģīta problēma, uz kuru ir jāreaģē daudzās nozarēs, un ir svarīgi palielināt informētību un īstenot pasākumus tās apkarošanai. Sekas var būt nopietnas, tostarp depresija, trauksme, kognitīvo spēju pasliktināšanās, imūnsistēmas pavājināšanās un paaugstināts hronisku slimību risks (2).

Emocionālās problēmas

Vecāka gadagājuma cilvēki saskaras ar dažādām emocionālām problēmām, kas var būtiski ietekmēt viņu labklājību. Tās ietver depresiju, trauksmi, izolētības sajūtu un sociālo saišu trūkumu, stresu un bēdas pēc tuvinieku zaudējuma. Šīs problēmas ir ārstējamas, un, pareizi diagnosticējot un ārstējot, lielākā daļa vecāka gadagājuma cilvēku var uzlabot garastāvokli un līdz ar to arī dzīves kvalitāti. Vecāka gadagājuma cilvēku emocionālo problēmu rašanos ietekmē dažādi faktori, piemēram, vecums, dzimums, veselības stāvoklis, sociālās izolētības līmenis vai personiskā vēsture.

Saziņa

Vecāka gadagājuma cilvēkiem ir grūtāk sazināties ar citiem cilvēkiem un, protams, arī ar ārstiem. Sakarā ar dzirdes, redzes, kustību un atmiņas problēmām ir grūti sazināties vispiemērotākajā veidā. Lai gan saruna ar vecāka gadagājuma cilvēku var būt lēnāks process, mums jābūt pacietīgiem un jāļauj viņiem justies pavadītiem. Jaunās tehnoloģijas, kurās izmanto telemedicīnu un elektroniskās ierīces, imigrantiem rada arvien vairāk tehnoloģisku problēmu. Tomēr, t ja tās tiek pareizi pielāgotas, tās varētu būt labs līdzeklis, lai vecāka gadagājuma cilvēkus mācītu komunicēt, un varētu izstrādāt robotizētas platformas, kas ļautu laikus atklāt problēmas, lai savlaicīgi iejauktos.

Dzirdes problēmas (troksnis ausīs)

Troksnis ausīs ir hronisks dzirdes traucējums, kas pieaug ar vecumu (3). Troksni ausīs var

definēt kā skaņas uztveri, ko nerada neviens no ķermeņa ārējiem avotiem. To var uztvert kā svilpošanu, šņākšanu, zvanīšanu un cita veida skaņas (4). Personalizēta skaņas terapija var kalpot kā līdzeklis, kas novērš troksni ausīs, sniedzot relaksācijas sajūtu, maskējot troksni ausīs radīto skaņu (5-6).

Sākotnējie kognitīvie traucējumi

Sākotnējiem kognitīvajiem traucējumiem ir raksturīgi emociju un prozodijas traucējumi (7). Pašlaik pieejamās tehnoloģijas ļauj veikt neinvazīvu analīzi. Šīs tehnoloģijas ļauj analizēt cilvēka emocionālo stāvokli, izmantojot sejas izteiksmi un balsi (8-10). Tādējādi, iegūstot pazīmes, mēs varam apmācīt modeli, kas ļauj mums atpazīt personas emocionālo stāvokli vai nu pēc sejas izteiksmes, vai balss.

Robotu platformas

Robots Juno ir asistējošā robota prototips, kas palīdz vecāka gadagājuma cilvēkiem novērst kritienus, kā arī ļauj viņiem veikt kognitīvās stimulācijas vingrinājumus, lai uzlabotu fizisko un emocionālo veselību. Juno var viegli integrēt mēbelēs mājās vai pansionātā. To var darbināt ar tālvadību vai nosūtīt uz noteiktu vietu, un, tiklīdz ir sasniegta mērķa pozīcija, tas mijiedarbojas ar lietotāju. Turklāt tiek izstrādāta ierīce, kas palīdzēs medicīnas speciālistiem telemātikas ceļā novērtēt kritiena risku. Šī ierīce būs savienota ar mākoņprogrammu, kas ļaus speciālistiem uzlabot savas diagnostikas iespējas attālināti, lai varētu palielināt uzraudzīto lietotāju-pacientu skaitu, nesamazinot sniegto aprūpi.

Falls

Viens no galvenajiem vecāka gadagājuma cilvēku traumu un nāves cēloņiem ir kritieni. Ar gadiem pieaug kritienu risks; šis risks ir lielāks sievietēm nekā vīriešiem. Dažādas hroniskas slimības, piemēram, osteoporoze, artrīts vai līdzsvara problēmas, depresija, trauksme, demence vai dažu nomierinošu vai nomierinošu zāļu lietošana ir faktori, kas palielina kritiena risku. Konceptijas pierādījuma izstrādes laikā tiks izveidots mācību datu kopums, lai apmācītu modeli, kas spēj prognozēt vecāka gadagājuma cilvēku kritiena risku. To novērtēs veselības aprūpes speciālisti un terapeiti, lai uzlabotu tā prognozēšanas spējas, un tas tiks integrēts tirgū laižamajā produktā.

2024. gada konceptijas izmēģinājuma mērķis ir uzstādīt ierīci dažādās iestādēs, lai ierīcei varētu piekļūt reprezentatīvs lietotāju skaits, ņemot vērā arī starpnozaru aspektus. Veicot kognitīvās stimulācijas uzdevumus, tiek integrēti arī neirometrijas dati, ko vāc tādas ierīces kā Emotiv vai Mindtooth, kas ļauj uzzināt cilvēka emociju, garīgās slodzes, noguruma vai uzmanības līmeni, veicot uzdevumus. Nākotnē būtu ideāli, ja būtu pilnībā personalizēta platforma, kas varētu atklāt agrīnas kognitīvo traucējumu pazīmes, integrējot informāciju no sejas atpazīšanas, prozodijas, dzirdes traucējumiem un kritiena riska, ļaujot brīdināt ģimenes locekļus, radniekus, ārstus un veselības aprūpes darbiniekus.

Atsauces

1. Ghaye T, Melander-Wikman A, Kisare M, Chambers P, Bergmark U, Kostenius C, et al. Participatory and appreciative action and reflection (PAAR) - democratizing reflective practices. *Reflective Pract.* 1 de noviembre de 2008;9(4):361-97.
2. Ong AD, Uchino BN, Wethington E. Loneliness and Health in Older Adults: Mini pārskats un sintēze. *Gerontology.* 2016;62(4):443-9.
3. Jafari Z, Kolb BE, Mohajerani MH. Ar vecumu saistīts dzirdes zudums un troksnis ausīs, demences risks un dzirdes pastiprināšanas rezultāti. *Ageing Res Rev.* diciembre de 2019;56:100963.
4. Han BI, Lee HW, Kim TY, Lim JS, Shin KS. Tinīts: Raksturojums, cēloņi, mehānismi un ārstēšana. *J Clin Neurol.* 1 de marzo de 2009;5(1):11-9.
5. Wang J, Ding J, Song J, Hu L, Cong N, Han Z. Prospektīvs pētījums par trokšņa ausīs skaņas atbilstības pakāpes ietekmi uz pielāgotas skaņas terapijas efektivitāti pacientiem ar hronisku troksni ausīs. *ORL.* 3 de septiembre de 2021;84(3):229-37.
6. Mahboubi H, Haidar YM, Kiumehr S, Ziai K, Djalilian HR. Customized Versus Noncustomized Sound Therapy for Treatment of Tinnitus: A Randomized Crossover Clinical Trial. *Ann Otol Rhinol Laryngol.* octubre de 2017;126(10):681-7.
7. Ang J, Dhillon R, Krupski A, Shriberg E, Stolcke A. Uz prozodiju balstīta automātiska kaitinājuma un neapmierinātības noteikšana cilvēka un datora dialogā. En 2002 [citado 14 de mayo de 2024]. p. 2037-40. Disponible en: https://www.isca-archive.org/icslp_2002/ang02_icslp.html
8. Akçay MB, Oğuz K. Speech emotion recognition: Emociju modeļi, datu bāzes, pazīmes, pirmapstrādes metodes, atbalsta modalitātes un klasifikatori. *Speech Commun.* 1 de enero de 2020;116:56-76.
9. Bianco S, Celona L, Ciocca G, Marelli D, Napoletano P, Yu S, et al. A Smart Mirror for Emotion Monitoring in Home Environments. *Sensors.* 9 de noviembre de 2021;21(22):7453.
10. El Ayadi M, Kamel MS, Karray F. Apskats par runas emociju atpazīšanu: lezīmes, klasifikācijas shēmas un datubāzes. *Pattern Recognit.* 1 de marzo de 2011;44(3):572-87.

Kšištofs Klinevičs (Krzysztof Klincewicz), Sociāli atbildīgu inovāciju centrs, Varšavas Universitātes Vadības fakultāte, Polija

Vecāka gadagājuma pieaugušo līdzdalība produktu kopradē - vajadzību atklāšana un konatīvā pilnvarošana

Galvenais pētījuma jautājums:

Pētījuma mērķis ir uzlabot mūsu izpratni par to, kā līdzdalības pētījuma pieredze izraisa pārmaiņas dalībnieku - vecāku pieaugušo - ikdienas dzīvē. Tas šķiet iedvesmojošs pētniecības virziens pētniekiem, jo īpaši inovāciju un tehnoloģiju kontekstā. Lai gan ir daudz pierādījumu

par to, kāpēc cilvēki iesaistās līdzdalības pētījumos un turpina tos (sk., piemēram, literatūras apskatu: Klincewicz et al., 2024b), mums joprojām ir labāk jāizprot, kā dažādas līdzdalības pieejas maina iesaistīto personu, tostarp vecāku pieaugušo, dzīvi.

Pētījuma priekšrocība ir unikāla pētījuma vide: EIT Food RIS Consumer Engagement Labs, projektu, ko finansē Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūts, pamatojoties uz Horizon 2020 un Horizon Europe programmām, un ko koordinē Varšavas Universitāte. Projektā tiek īstenotas līdzdalības pieejas, izmantojot patērētāju koprades pieeju: veidojot dialogu starp patērētājiem un ražotājiem, kas ļauj viņiem kopīgi izstrādāt jaunus, iepriekš nezināmus produktus, kuri apmierina patērētāju vajadzības. 2019.-2023. gadā projekts tika īstenots 19 valstīs, piedaloties 106 patērētāju grupām un 55 uzņēmumiem, un tā rezultātā tirgū ir pieejami 30 kopīgi radīti produkti. Projekta 2019.-2021. gada fāzēs visi iesaistītie patērētāji bija vecāka gadagājuma cilvēki, un tādējādi projekts piedāvāja iespējas uzkrāt bagātīgas atziņas par vecāka gadagājuma patērētāju vajadzībām saistībā ar pārtiku, kā arī par līdzdalības pieeju iespējām un ierobežojumiem, iesaistot šo iedzīvotāju grupu (sk. arī diskusiju par kopradīšanu ar vecāka gadagājuma cilvēkiem, sk: Klincewicz et al., 2024a).

Consumer Engagement Labs piešķir svarīgu lomu vecāka gadagājuma cilvēkiem kā ikdienas produktu, tostarp pārtikas produktu un iepakojuma, līdzprojektētājiem. Dalībnieki bija "vidusmēra patērētāji" bez ekspertu zināšanām vai priekšzināšanām, kas atrisīja savu radošo potenciālu, lai kopīgi izstrādātu inovatīvus produktus, kuri atbilstu viņu vajadzībām, būtu labāki par pašlaik pieejamajām iespējām un pievilcīgi ražotāju uzņēmumiem. Projekta pamatā ir Varšavas Universitātes izstrādāta unikāla metodoloģija, kas tiek atkārtota ar katru jaunu radošo procesu un katru patērētāju grupu. Koprades procesi tiek organizēti kā dzīvās laboratorijas, izmantojot atkārtotas tikšanās, pakāpeniskus procesus, atklājot dalībnieku vajadzības un virzoties uz radošiem uzdevumiem, kas noslēdzas ar jaunu produktu priekšlikumu formulēšanu, kurus pēc tam analizē uzņēmumi, pārbauda komerciālo pievilcību un izstrādā patērētāju tirgum.

Vecāka gadagājuma pieaugušo līdzdalība palīdzēja atklāt viņu slēptās vajadzības. Svarīgs metodoloģijas aspekts ir projekcijas izmantošana: vecāka gadagājuma cilvēki varēja viegli paust savas bažas, bažas par esošajiem produktiem, kas reizēm varēja būt mulsinošas (piemēram, bažas, kas saistītas ar gremošanas traucējumiem vai košļāšanas grūtībām), vienlaikus apspriežot nevis reālu personu (idealizētu patērētāju ar reprezentatīvām izvēlētās sabiedrības grupas iezīmēm), bet gan personāžu (idealizētu patērētāju ar reprezentatīvām izvēlētās sabiedrības grupas iezīmēm) situāciju. Metodoloģija ietver arī vairākus paņēmienus, kas stimulē mijiedarbību ārējā vidē, tostarp: pašu mājsaimniecībā/virtuvē glabāto produktu analīzi ar to pirkšanas un lietošanas biežumu, pārtikas veikalu apmeklējumus, lai vēlreiz pārbaudītu aktuālo piedāvājumu attiecīgajā produktu kategorijā, kā arī intensīvas diskusijas ar domubiedriem un draugiem.

Attiecībā uz līdzdalības pētījumiem pieredze pēc dalības un plašākas sekas personīgajā dzīvē nav plaši pētītas, galvenokārt pētījuma plāna ierobežojumu dēļ: nepieciešamība atgriezties pie

pētījuma dalībniekiem pēc noteikta laika perioda, lai apkopotu novērojumus vai pašu ziņotās izmaiņas. Koprade dzīvo laboratoriju veidā šķiet ļoti piemērots konteksts, lai izsekotu dzīves pārmaiņu sekām, jo līdzdalība ir intensīva, ilgst vairākas dienas un dod taustāmus, jaunus rezultātus.

Metodes:

Pētījumā tika analizēta 14 Labs procesu dalībnieku pieredze ar 42 patērētāju komandām 14 valstīs, pamatojoties uz līdzdalības procesiem, kas tika īstenoti 14 Eiropas valstīs 2019.-2020. gadā. 2021. gadā vecāka gadagājuma cilvēki, kuri piedalījās 2-12 mēnešus iepriekš organizētajos Labs, tika aicināti piedalīties fokusa grupu intervijās. To papildināja individuālas intervijas ar 42 Labs koordinatoriem un 12 individuālas intervijas ar gados vecākiem pieaugušajiem - Labs dalībniekiem, kuru mērķis bija sīkāk izpētīt šīs atziņas. Plašais kvalitatīvais materiāls tika ierakstīts, transkribēts, tulkots un kodēts, izmantojot aksiālo un in vivo kodēšanu.

Secinājumi:

Līdzdalības pieredze rada dalībnieku pilnvarošanu, ko var interpretēt, izmantojot trīsdaļīgo kognitīvās, afektīvās un konatīvās pilnvarošanas konstrukta prizmu (Harrison & Waite, 2015; Hilgard, 1980):

- kognitīvās iespējas: mācīšanās, jaunu zināšanu apguve, pašapziņa un uzlabota izpratne kā līdzdalības sekas,
- afektīvais pilnvērtīgums: emocionālie rezultāti un attieksme pret produktiem vai uzņēmumiem, kā arī nostiprināta dalībnieku pašvērtība (lielāka pārliecība par savām spējām un radošais potenciāls),
- konatīvā rīcībspēja: tās rezultāts ir proaktīva, mērķtiecīga un uz mērķi orientēta rīcība (pilnvarojums rīkoties jaunā vai labākā veidā) (Warde, 2014), kas apvienota ar individuālo aģentūru un autonomiju radošajā procesā.

Konatīvā rīcībspēja ietver dažādas sekas ikdienas dzīvē, kuras varētu apkopot kā trīs galvenos pārmaiņu virzienus:

- 1) "Man ir eksperta balss savas dzīves jautājumos" - ar tādiem pēcapmācības rezultātiem kā: lielāka interese par produktu sastāvdaļām, derīguma termiņiem, etiķetēm vai iepakojumu, uzmanīgāka iepirkšanās, izmaiņas pārtikas plānošanā, veikalū vai zīmolu izvēlē.
- 2) "Es esmu veselīgāks patērētājs" - izmaiņas maltīšu plānošanā vai sastāvā (ēdienreižu biežums un laiks, konkrētu produktu izslēgšana vai palielināts patēriņš), uzlabota patērētās pārtikas daudzveidība, jaunu recepšu un uzturvielām bagātu produktu lietošana (interesanti, ka dalībnieku viedokļi ne vienmēr atbilda vispārpieņemtajām uztura normām, jo daži dalībnieki bija ieguvuši lielāku pārliecību par savu pieredzi, kas uzkrāta laboratorijas procesā, un attiecīgi rīkojās, taču viņu zināšanas ne vienmēr bija pārbaudāmas).

- 3) "Es dzīvoju labāk" - komandas darba un radošo uzdevumu pieredze dažiem dalībniekiem lika pārvērtēt savus ikdienas paradumus, motivējot svinēt maltītes un pievērst uzmanību ēdiena estētikai vai uzskatīt maltītes par "sevis dāvināšanas" praksi.

Bibliogrāfija:

Harrison, T. & Waite, K. (2015) Kopražošanas ietekme uz patērētāju uztveri par pilnvarošanu. *The Service Industries Journal*, 35(10), 502-520.

Hilgard, E.R. (1980) The trilogy of mind: H. Hilards (H. Hilards, E. H. Hilards: izziņa, mīlestība un konatācija). *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 16(2), 107-117.

Klincewicz, K., Dębska, K., Król, K., Skupiński, M. & Zatorska, M. (2024a) Challenges and opportunities of new product co-creation with older consumers. In: A. Urbaniak, A. Wanka (Eds.), *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research* (pp. 158-171), Routledge.

Klincewicz, K., Jacobsen, L., Dębska, K., Gazdecki, M., Goryńska-Goldmann, E., Król, K., Lähteenmäki, L., Wielicka-Regulska, A. & Zatorska, M. (2024b) Evolution of motivation in co-creation: Jaunu pārtikas produktu koprades projektā, *Creativity and Innovation Management*, 1-26.

Warde, A. (2014) After taste: kultūra, patēriņš un prakses teorijas. *Journal of Consumer Culture*, 14(3), 279-303.

Dr. Arlind Reuter, Lundas Universitāte, Zviedrija

Līdzdalības pieejas ilgspēja novecošanas pētniecībā: "Later Life Audio and Radio Cooperative".

Kopienu uzplaukums ir galvenais līdzdalības rīcības pētījumu mērķis (Kindon et al., 2007). Tāpēc, lai panāktu ilgtermiņa ietekmi un kopienās radītu ilgstošas pārmaiņas, ir būtiski ņemt vērā līdzdalības rīcības pētniecības ilgspēju arī pēc pētniecības projekta beigām. Šajā prezentācijā, kas bija daļa no tehnoloģiju un inovāciju darba grupas simpozija, tika izmantots Later Life Audio and Radio Cooperative piemērs, lai parādītu, kā līdzdalības metodoloģija atbalstīja kopienas atbildību par līdzdalības pētījumu (Reuter & Scharf, 2023).

Šā pētniecības projekta **galvenais mērķis** bija izpētīt, kā vecāka gadagājuma pieaugušo pilsonisko līdzdalību var atbalstīt, radot digitālu audio saturu. Neraugoties uz to, ka arvien vairāk vecāka gadagājuma cilvēki aktīvi iesaistās tiešsaistē, vecāka gadagājuma pieaugušos joprojām mēdz atstāt novārtā kā aktīvus satura veidotājus (Waycott et al., 2013). Pat jaunu sociālo plašsaziņas līdzekļu izstrādē bieži vien par prioritāti tiek izvirzītas pieejamības funkcijas, lai ļautu gados vecākiem lietotājiem aplūkot citu radīto saturu, nevis radīt un dalīties ar saviem darbiem (Waycott et al., 2013). Vecāka gadagājuma cilvēku viedokļu trūkumu digitālajā telpā

bieži vien pastiprina tas, kā vecāka gadagājuma cilvēki bieži vien tiek nepareizi atspoguļoti galvenajā plašsaziņas līdzekļu diskursā (Ayalon et al., 2021). Patiešām, ageisms jeb cilvēku diskriminācija, pamatojoties uz viņu hronoloģisko vecumu, ir kļuvusi par digitālo platformu iezīmi, kas var ietvert dizaina vai algoritmiskos mehānismus, kuri stratēģiski deprioritizē, ignorē vai izslēdz gados vecākus cilvēkus (Rosales & Fernández-Ardèvol, 2020).

Metodes

Četru gadu laikā, izmantojot līdzdalības darbības pētījumu, mēs sadarbojāmies ar vecāka gadagājuma pieaugušajiem Apvienotajā Karalistē, kuri veido savus radio raidījumus. Prezentācijā tika īpaši uzsvērtā radio festivāla izveide kā unikāla un aizraujoša metodoloģija, kas nodrošināja platformu vecāka gadagājuma radio raidījumu veidotājiem Apvienotajā Karalistē, lai tie varētu sazināties savā starpā. Radiofestivālā piedalījās vecāka gadagājuma audio un radio radītāji, vecumu iekļaujošas radiostacijas, trešā sektora organizācijas, kas nodarbojas ar novecošanas jautājumiem, un pētnieki no kopienas radio un novecošanas jomas. Radio festivāls ir sava veida metodoloģiskā brikolāža, kurā dati tika vākti organiskos veidos, lai izveidotu datu kopu, kas palīdz padziļināti izprast vecāku satura veidotāju pieredzi. Metodoloģiskās brikolāžas pamatmērķis ir meklēt izpratni, nevis pieprasīt plaši vispārināmus datus (Holstein & Minkler, 2007). Kontekstualizētu metožu izmantošana un metodoloģiskā riska uzņemšanās kā daļa no šīs pieejas var atbalstīt sociālās pārmaiņas (Holstein & Minkler, 2007), kas bija neatņemams Radiofestivāla mērķis. Divu dienu laikā mēs iesaistījāmies dažādās aktivitātēs, piemēram, tiešraidēs, kas veicināja prasmju attīstību, diskusijās, lai izprastu satura veidošanas nozīmi veiksmīgai pilsoniskai līdzdalībai, un radošajās darbnīcās, kas ļāva mums izstrādāt jaunas stratēģijas. Darbnīcu un diskusiju laikā dalībnieki izteica vēlmi veidot pastāvīgāku saikni un izveidot Apvienotās Karalistes mēroga vecāka gadagājuma satura veidotāju un vecumu iekļaujošu radiostaciju tīklu, kura mērķis ir apstrīdēt vecumposma naratīvus galvenajos plašsaziņas līdzekļos, piedāvājot uz sarunām balstītu saturu, ko radījuši vecāka gadagājuma cilvēki.

Nākamā gada laikā tika attīstīta ideja par ilgstoša tīkla izveidi. Sadarbojoties, dalībnieki strādāja pie Later Life Audio and Radio Cooperative (laterlifeaudio.org) izveides, pamatojoties uz kooperatīvu pārvaldības struktūru. Kooperatīva mērķi ir:

- Popularizēt pozitīvus uzskatus un apšaubīt negatīvus uzskatus par vecumu un novecošanu, piedāvājot audio un radio saturu, kas balstīts uz sarunām un ko radījušas dažādas vecāka gadagājuma cilvēku grupas.

- stiprināt vecāka gadagājuma cilvēku radītā satura atpazīstamību plašsaziņas līdzekļos un veicināt radio programmu, kas saistītas ar novecošanu un paaudžu savstarpējām attiecībām, paplašināšanu.

- iesaistīt vecāka gadagājuma cilvēkus raidījumu veidošanā, veicināt prasmju attīstību un veidot kopienas, ļaujot diskutēt par visdažādākajām tēmām.

Kopumā vecāku kopienas radio satura veidotāju apvienošanās Radio festivālā ļāva izveidot plašāku un ilgtspējīgāku kopienu kā kooperatīvu organizāciju. Ceļu uz kooperatīvu raksturoja vairāki līdzdalības rīcības pētījumu cikli, kas sākās ar Radio festivālu vecāka gadagājuma pieaugušajiem un noveda pie tādas organizācijas formas, kas spēj sekmīgi aizstāvēt vecāka gadagājuma pieaugušo digitālās pilsonības stiprināšanu apraides jomā. Projekts atspoguļo inovatīvu pieeju, kurā līdzdalības rīcības pētnieka loma bija veicināt kopienas izveidi, ko tagad vada paši vecāka gadagājuma pieaugušie. Piešķirot nozīmi kopienas veicināšanai, izmantojot līdzdalības rīcības pētniecību tehnoloģiju jomā, var atbalstīt pētniecības projektu ilgtspēju arī pēc finansējuma perioda beigām.

Bibliogrāfija

Ayalon, L., Chasteen, A., Diehl, M., Levy, B., Neupert, S.D., Rothermund, K., Tesch-Römer, C. & Wahl, H.W. (2021) Aging in Times of the COVID-19 Pandemic: Avoiding Ageism and Fostering Intergenerational Solidarity (Izvairīšanās no vecumdienām un paaudžu solidaritātes veicināšana). *The journals of Gerontology: Series B.* 76 (2), 1-4.

Holstein, M.B. & Minkler, M. (2007) Kritiskā gerontoloģija: gadsimta pārdomas. Kritiskās perspektīvas novecojošai sabiedrībai. 13-26.

Kindon, S., Pain, R. & Kesby, M. (2007) Participatory action research approaches and methods: Cilvēku, līdzdalības un vietas savienošana. Vol. 22. Routledge.

Reuter, A. & Scharf, T. (2023) "The Later Life Audio and Radio Cooperative: Anna Urbaniak & Anna Wanka (eds.) Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research. [Online]. lpp. 262-272.

Rosales, A. & Fernández-Ardèvol, M. (2020) Ageism in the era of digital platforms. *Konverģence: The International Journal of Research into New Media Technologies.* 26 (5-6), 1074-1087.

Waycott, J., Vetere, F., Pedell, S., Kulik, L., Ozanne, E., Gruner, A. & Downs, J. (2013) Older adults as digital content producers. SIGCHI konferences par cilvēka faktoriem datorsistēmās - CHI '13 materiāli. 39-48.

Aleksandrs Bajva Kučarskis, M.A. Darba un tehnoloģiju institūts, Vācija

Līdzdalības dizains gerontehnoloģijās: Galvenie secinājumi un pārdomas par sistēmisku literatūras apskatu

Pamatinformācija

Pierādījumi par tehnoloģijām vai digitālajiem pakalpojumiem vecāka gadagājuma cilvēku un novecošanas procesa atbalstam ir pētīti jau ilgu laiku (piemēram, Gutman/Sixsmith, 2013). Tajā pašā laikā ir atzīts, ka lielākā daļa šādam nolūkam izstrādāto tehnoloģiju nav bijušas veiksmīgas vecāka gadagājuma pieaugušo dzīvesvidē, jo tās sasniedza tikai "ierobežotu

izplatību [un] augstu atteikšanās līmeni" (Greenhalgh et al., 2016:2). Šim secinājumam ir dažādi skaidrojumi. Tomēr vairākos pētījumos secināts, ka vecāka gadagājuma cilvēkiem trūkst izpratnes un/vai intereses par šīm tehnoloģijām, kas savukārt var novest pie to nepieņemšanas un neizmantošanas (Lee/Coughlin, 2015). Tādējādi, lai pārvarētu nepieņemšanu un nelietošanu, tika apgalvots, ka ierīcēm vairāk jāpievērš uzmanība gados vecāku lietotāju īpašībām, viņu vajadzībām un vēlmēm (Künemund, 2015). Par daudzsološu veidu, kā to panākt, tika uzskatītas līdzdalības pieejas, kas tehnoloģiju izstrādes procesā iesaista gados vecākus lietotājus. Šajā kontekstā popularitāti bija ieguvusi līdzdalības dizaina (PD) pieeja, kas ideālā gadījumā potenciālos lietotājus kā "savas dzīves pasaules ekspertus" (Beimborn et al., 2016) iesaista dizaina praksē kopā ar dizaineriem un pētniekiem kā pilntiesīgus partnerus visā inovācijas procesā (Spinuzzi, 2005). Tomēr kritiķi apgalvoja, ka PD pieeju īstenošana ar gados vecākiem pieaugušajiem nav veikta pienācīgi (Östlund et al., 2015; Beimborn et al., 2016). Lai noskaidrotu, kā PD tiek īstenots un organizēts praksē, vadītājs kopā ar kolēģi veica literatūras apskatu, kas publicēts 2018. gadā (Merkel/Kucharski, 2018). Šī konferences ieguldījuma galvenais mērķis bija iepazīstināt ar šī pārskata kritiski svarīgākajiem secinājumiem un sasaistīt to ar jaunākajiem darbiem un PAAR-net darba grupu turpmāko darbu.

Metodes

Sistemātiskā literatūras pārskatā tika izmantotas vairākas datubāzes (APA Search, GeroLit, PubMed un Web of Science). Meklēšanas stratēģijas pamatā bija trīs elementi: (1) līdzdalības metodes un pieejas ar (2) gados vecākiem cilvēkiem, kuru mērķis ir izstrādāt (3) tehnoloģiskās ierīces, programmatūru un aparatūru gados vecākiem cilvēkiem.

Rezultāti

Izmantojot meklēšanas stratēģiju, kopumā tika atklātas 557 publikācijas. Mēs izskatījām 65 pilnteksta darbus, no kuriem 26 tika iekļauti galīgajā analīzē. Atbilstoši tehnoloģijām pārskatītās publikācijas var iedalīt trīs grupās: Pētījumi, kuros (1) tiek izmantotas jau esošas tehnoloģijas ar mērķi atrast jaunus izmantošanas veidus; (2) kuru mērķis ir radīt jaunas ierīces; (3) kuros tiek testēti un/vai modificēti prototipi. Mēs konstatējām, ka starpdisciplinārā gerontechnoloģiju jomā PD tiek izmantota dažādos veidos. Trīs secinājumus var apkopot kā viskritiskākos pārskatā. Lielākajā daļā pētījumu (nākotnes) lietotāji tika integrēti tikai atsevišķos inovācijas procesa posmos (piemēram, ideju ģenerēšana agrīnā projektēšanas darbā vai lietotāju atsauksmes (prototipa) testēšanā) kvalitatīvos pētījumos ar nelielu izlases lielumu, bieži vien bez skaidri atklātām izlases veidošanas stratēģijām, izmantojot atsevišķas "tradicionālāko pētījumu" metodes (piemēram, intervijas, fokusa grupas, darbsemināri). Turklāt nevienā no pētījumiem nav ziņots par procesa novērtējumu, t. i., nav sniegti pierādījumi par tehnoloģiju lielāku pieņemšanu, pateicoties līdzdalības pieejām, kā arī atspoguļota vecāku dalībnieku pieredze attiecībā uz viņu iesaistīšanos, kā arī rezultāti. Visbeidzot, mēs konstatējām, ka lielākoties nav aprakstīts, vai vecāka gadagājuma cilvēkiem bija tiesības aktīvi ietekmēt būtiskus lēmumus vai ne. Pamatojoties uz šiem konstatējumiem,

mēs secinājām, ka trūkst visaptverošu stratēģiju, kā arī pastāv vispārēja neatbilstība starp līdzdalības ap-pieēju normatīvajiem pieņēmumiem un praktisko īstenošanu gerontechnoloģiju projektēšanas praksē, jo apzinātās pētniecības pieejas lielākoties nebija pārredzamas attiecībā uz to izvēlēto pētījuma dizaina iemesliem. Mēs iesakām pētniekiem un dizaineriem uzdot sev jautājumu, kāpēc būtu jāiekļauj līdzdalības pieejas, kas būs mērķauditorija, kā (nākotnes) lietotāji tiks iesaistīti un kad viņi tiks iesaistīti. Šo jautājumu atspoguļošana ļautu izvairīties no PD kā simbolisma izmantošanas, izvairīties no neobjektīvām izlasēm un sniegt ieskatu par vecāka gadagājuma pieaugušo pieredzi, kā arī par PD procesu un metožu rezultātiem.

Pārdomas un perspektīvas

Pētījums, par kuru tika ziņots, bija pirmais mēģinājums kritiski atspoguļot pētījumus ar vecākiem līdzautoriem un mēģinājums formulēt kritērijus līdzdalības pieejām tehnoloģiju izstrādē. Kopš tā laika ir veikts vairāk centieni, koncentrējoties uz dažādiem aspektiem, kā arī ierosinot detalizētākus kritērijus līdzdalības pieejām (piemēram, Fischer et al., 2020; Grigorovich et al., 2022). Tomēr, tā kā līdzdalības pieejas ir vairāku disciplīnu apstrīdēta joma un tiek izmantotas dažādiem mērķiem novecošanas un tehnoloģiju jomā, ir nepieciešams sintezēt zināšanas un formulēt sistēmu tehnoloģiju un inovāciju pētniecībai ar gados vecākiem līdzautoriem.

Bibliogrāfija

Gutman, G. M., & Sixsmith, A. J. (2013). Tehnoloģijas aktīvai novecošanai. *International perspectives on aging (Vol 9)*. New York: Springer.

Greenhalgh, T., Shaw, S., Wherton, J., Hughes, G., Lynch, J., A'Court, C., Stones, R. (2016). SCALS: Ceturtās paaudzes izpēte par asistētās dzīves tehnoloģijām to organizatoriskajā, sociālajā, politiskajā un politiskajā kontekstā. *BMJ Open*, 6, e010208. doi:10.1136/bmjopen-2015-010208.

Künemund, H. (2015). Chancen und Herausforderungen assistiver Technik: Nutzerbedarfe und Technikakzeptanz im Alter [Palīgtehnoloģiju iespējas un izaicinājumi: Lietotāju vajadzības un tehnoloģiju pieņemšana vecumdienās]. *Zeitschrift für Technikfolgenabschätzung in Theorie und Praxis*, 24, 28-35.

Lee, C., & Coughlin, J. F. (2015). Perspektīva: Vecāka gadagājuma pieaugušo tehnoloģiju pieņemšana: (sk.: Integrēta pieeja noteicošo faktoru un šķēršļu identificēšanai). *Journal of Product Innovation Management*, 32, 747-759. doi:10.1111/jpim.12176.

Beimborn, M., Kadi, S., Köberer, N., Mühleck, M., & Spindler, M. (2016). Koncentrējoties uz cilvēku: starpdisciplināras pārdomas par novecošanu un tehnoloģijām. In E. Domínguez-Rué & L. Nierling (Eds.), *Science studies: Vol. 9. Novecošana un tehnoloģijas: Perspectives from the social sciences* (pp. 311-333). Bielefeld: Transcript.

Spinuzzi, C. (2005). Līdzdalībprojektēšanas metodoloģija. *Tehniskā komunikācija*, 52, 163-174.

Östlund, B., Olander, E., Jonsson, O., & Frennert, S. (2015). STS iedvesmots dizains, lai risinātu mūsdienu novecošanas radītās problēmas. Labklājības tehnoloģijas kā rīks, lai veicinātu lietotāju virzītas inovācijas, vai vēl viens veids, kā gados vecākus lietotājus turēt par ķīlniekiem? *Technological Forecasting and Social Change*, 93, 82-90. doi:10.1016/j.techfore.2014.04.012.

Merkel, S. & Kucharski, A. (2018): Gerontehnoloģiju līdzdalības dizains: A Systematic Literature Review. *The Gerontologist*, 59,1, e16-e25. doi:10.1093/geront/gny034.

Fischer, B., Peine, A. & Östlund, B. (2020): The Importance of User Involvement: A Systematic Review of Involving Involving Older Users in Technology Design. *The Gerontologist*, 60,7, e513-e523. doi: 10.1093/geront/gnz163.

Grigorovich, A., Kontos, P., Jenkins, A. & Kirkland, S. (2022): Moving Toward Toward the Promise of Participatory Engage-ment of Older Adults in Gerotechnology. *The Gerontologist*, 62,3, 324-331. doi: 10.1093/geront/gnab026.

4. darba grupa

WG 4

Synthesis and Quality
Criteria

4. darba grupas mērķis ir ievērot ētikas standartus un nodrošināt trūcīgu, neaizsargātu vai marginalizētu vecāka gadagājuma cilvēku jēgpilnu līdzdalību pētniecībā un politikas veidošanas procesos. WG4 izstrādā ētiskās vadlīnijas un kvalitātes kritērijus, kas veicina vecāka gadagājuma pieaugušo iekļaujošu un jēgpilnu līdzdalību pētniecībā un politikas veidošanā. Carlo Fabian & Annette Bielfield vada šo grupu un organizēja WG4 sesiju Krakovā. Šajā sesijā ar prezentācijām uzstājās šādi referenti: Sandra Staudacher un John Andersen.

Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft, Bāzele, Šveice

Dažas pārdomas par vecāka gadagājuma pieaugušo pašreizējo iesaistes līmeni līdzdalības pētniecībā

Galvenais pētījuma mērķis: Pētījuma pirmais mērķis ir apdomāt, cik lielā mērā vecāka gadagājuma cilvēki ir iesaistīti līdzdalības pētniecībā un kādi pamatprincipi mums ir jāapzinās, lai vecāka gadagājuma cilvēki patiešām varētu ietekmēt pētniecību. No tā izriet otrs mērķis, proti, analizēt, kāda veida metodoloģiskā pieeja varētu atbalstīt līdzdalības pētniecību ar vecāka gadagājuma cilvēkiem.

Metodes

Pārdomas balstās uz nestrukturētu literatūras apskatu, kas noved pie naratīva pārskata, kas ļauj apkopot būtisku informāciju, kura saistīta ar līdzdalības pētniecību, "kas sniedz gan kontekstu, gan saturu autora vispārējam argumentam" (Kastner et al., 2012, 4. lpp.). Literatūras apskats un pārdomas tiek ilustrētas ar Šveices Nacionālā zinātnes fonda (SNSF) finansēta pētījuma projekta "Who has a say in nursing homes? An Ethnography on PartIcipation of people living in long-term rEsidenTial caRE (EPICENTRE)".

Secinājumi

Saskaņā ar ANO Ceļvedi COVID-19 atjaunošanai pastāv zināšanu trūkums attiecībā uz tādu mehānismu izstrādi un efektivitāti, kas veicina marginalizēto iedzīvotāju jēgpilnu līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā (ANO, 2020). Lai analizētu, cik lielā mērā vecāka gadagājuma cilvēki ir iesaistīti līdzdalības pētniecībā, mums ir jāpa- izpratne par to, ko nozīmē līdzdalība.

Līdzdalībai ir plašs nozīmju spektrs. Es apgalvoju, ka mums ir jāizmanto līdzdalības jēdzieni. Mēs varam nošķirt divus galvenos līdzdalības virzienus: " piedalīties", kas nozīmē būt klāt, un "būt līdzdalīgam", kas nozīmē, ka dalībnieki ir pilnvaroti faktiski ietekmēt (Simovska & Jensen, 2009). Tas ir vairāk nekā "līdzdalība aizvietojo", kad cilvēkus tikai pārstāv citi (Shivji, 2004). Jau 1969. gadā Arnšteina publicēja savu ideju par trīs ideālo līdzdalības veidu kāpnēm, proti: pilsoņu vara, simbolisms un nepiedalīšanās. Pilsoņu vara kāpņu augšgalā ietver pilsoņu kontroli, deleģēto varu un partnerību. Trepju vidū ir simbolisms, kurā viņa iekļauj konsultācijas, informēšanu un izvietošanu. Apspriešanos plaši izmanto kā līdzekli jau pieņemtu lēmumu leģitimizēšanai, izmantojot minimālu līdzdalību tikai tādēļ, lai piešķirtu procesam morālu autoritāti. Apakšā ir nepiedalīšanās, kurā ietilpst terapija un manipulācija (Arnstein, 1969). Šīs kāpnes joprojām ir nesen izstrādāto līdzdalības sistēmu pamatā (Cornwall, 2008; Morgan & Lifshay, 2012; Popay et al., 1998; Rowe & Frewer, 2005). Tomēr literatūrā, analizējot indivīdu vai grupu līdzdalību sabiedrībā, salīdzinoši maz uzmanības pievērsts strukturālajam kontekstam, piemēram, sociokultūras, politiskajiem, juridiskajiem vai ekonomiskajiem aspektiem, kas, manuprāt, būtu jāņem vērā, lai izprastu līdzdalību kā iestrādātu plašākā sistēmā. Vecāka gadagājuma cilvēku strukturālā konteksta izpratnei ir izšķiroša nozīme, jo, lai balss izpaustos kā ietekme, ir vajadzīgi ne tikai efektīvi veidi, kā fiksēt to, ko cilvēki vēlas pateikt, bet arī centieni "no augšas" un "no apakšas" (Gaventa un Robinson, 1998).

Paturot prātā šos dažādos līdzdalības veidus, es ierosinu uzdot šādus galvenos jautājumus, analizējot, cik lielā mērā vecāka gadagājuma cilvēki ir iesaistīti pētniecībā: Pirmkārt, kāds ir sociālais, ekonomiskais, politiskais vai kultūras konteksts, kas nosaka gados vecāku cilvēku līdzdalību? Otrkārt, cik nozīmīga ir viņu līdzdalība un kāpēc viņi piedalās? Treškārt, kurā(-os) pētījuma posmā(-os) un ar kādiem līdzekļiem viņi piedalās? Un, ceturtkārt, kas piedalās, un vai ir daudzveidīgi un taisnīgi iekļautas marginalizētās grupas?

Analizējot, kāda metodoloģiskā pieeja varētu atbalstīt līdzdalības pētniecību ar vecāka gadagājuma cilvēkiem, es secinu, ka līdzdalības pētniecībai, kuras mērķis ir patiesi pievērsties vecāka gadagājuma cilvēku izvirzītajiem jautājumiem, vispirms ir nepieciešama ilgtermiņa pētniecības perspektīva, kas ļauj risināt jautājumus, kurus mērķa grupa izvirzīja iepriekšējos pētījumos. Otrkārt, līdzdalības pētījumam ir nepieciešama adaptīva pētniecības pieeja un tādējādi arī pētniecības plāns, kas ļauj elastīgi pielāgoties virzieniem, kas rodas, pateicoties pētījuma dalībniekiem. Tas nozīmē, ka jāsāk tematiski pietiekami plaši, lai vēlāk pētījuma procesā varētu mērķtiecīgi pievērsties pētījumam. Treškārt, metodoloģiskajā pieejā rūpīgi jāapsver daudzveidība (piemēram, dažādas veselības problēmas, invaliditāte, dzimums, sociālekonomiskā un migrācijas izcelsme u. c.) un starpnozaru aspekti (piemēram, neredzīgs, vecāka gadagājuma sievietes, nerunā vietējā valodā), kas rodas, lai nodrošinātu vienlīdzību starp dažādiem gados vecākiem pieaugušajiem. Vienlīdzība ir "netaisnīgu, novēršamu vai novēršamu atšķirību neesamība starp cilvēku grupām neatkarīgi no tā, vai šīs grupas ir definētas sociāli, ekonomiski, demogrāfiski vai ģeogrāfiski, vai arī pēc citām nevienlīdzības dimensijām" (Pasauls Veselības organizācija, 2022). Ceturtkārt, mums kā pētniekiem būtu jānodrošina un jāveicina vecāka gadagājuma pieaugušo līdzdalība un/vai viņu pārstāvība,

iesaistot viņiem tuvākos cilvēkus, bet apzinoties visu iesaistīto cilvēku/grupu intereses. Piektkārt, metodoloģiskajā pieejā jāņem vērā sabiedrības līmenis un jājautā, kādi diskursi ir apkārt un kādi juridiskie, ekoloģiskie, politiskie, kultūras aspekti ir jāņem vērā.

Daudzsološa metodoloģiskā pieeja, kas ļauj pievērsties visiem šiem elementiem, ir etnogrāfija (Silverman, 2017). Etnogrāfija, kas izriet no sociālās antropoloģijas, attiecas gan uz līdzdalīgās novērošanas metodēm, gan uz etnogrāfiskā pētījuma produktu - rakstisku ziņojumu. Kopš 80. gadu beigām antropologi, kas veic etnogrāfijas pētījumus, izvērta debates par ("krīzi") reprezentācijas, līdzizpētes utt. Padziļināta novērošanas (etnogrāfiskā) pētījuma mērķis ir sagatavot ziņojumu par sociālo vidi, kas taisnīgi atspoguļo dalībnieku perspektīvas. Ar empātisku un detalizētu aprakstu, pat ja tas pats par sevi ir interesants, nepietiek; "iekšējam" aprakstam jābūt arī teorētiskam aprakstam (thick description). "Iekšējais" skatījums ir jāapvieno ar "ārējo" skatījumu, kas piedāvā analītisku pieeju sociālajai dzīvei. Pastāvīgi empātiski mijiedarbojoties vecāka gadagājuma cilvēkiem un "lauka" cilvēkiem ar pētniekiem, ir jāspēj ietekmēt pētniecību.

Nobeigumā jāsecina, ka izklāstītās pārdomas liecina par būtisku nepieciešamību noskaidrot, kāda veida un kvalitātes vecāka gadagājuma pieaugušo līdzdalību mēs (parasti netieši) saprotam ar līdzdalības pētniecības pieejām un kāda ir tās ietekme uz to, kā mums tā būtu metodoloģiski jārisina.

Bibliogrāfija

Arnstein, S. R. (1969, 1969/07/01). Pilsoņu līdzdalības kāpnes. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>.

Cornwall, A. (2008, 2008). "Līdzdalības" izpēte: modeļi, nozīmes un prakse. *Community Development Journal*, 43(3), 269-283.

Kastner, M., Tricco, A. C., Soobiah, C., Lillie, E., Perrier, L., Horsley, T., Welch, V., Cogo, E., Antony, J., & Straus, S. E. (2012). Kāda ir vispiemērotākā zināšanu sintēzes metode pārskata veikšanai? Apjomu apzināšanas pārskata protokols (Protocol for a scoping review). *BMC Medical Research Methodology*, 12(114). <https://doi.org/https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-114>.

Morgan, M., & Lifshay, J. (2012). Sabiedrības līdzdalības kāpnes sabiedrības veselības jomā. In M. Minkler (Ed.), *Community Organizing and Community Building for Health and Welfare* (3. izdevums, 437-439 lpp.). Rutgers University Press.

Popay, J., Williams, G., Thomas, C., & Gatrell, T. (1998, 1998/09/01). Theorising Inequalities in Health: The Place of Lay Knowledge [<https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122>]. *Sociology of Health & Illness*, 20(5), 619-644. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122>.

Rowe, G., & Frewer, L. J. (2005, 2005/04/01). Sabiedrības iesaistīšanas mehānismu tipoloģija. *Science, Technology, & Human Values*, 30(2), 251-290. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0162243904271724>.

Shivji, I. (2004, 2004/08//). Pārdomas par NVO Tanzānijā: kas mēs esam, kas mēs neesam un kam mums vajadzētu būt. *Development in Practice*, 14, 689-695. <https://doi.org/10.1080/0961452042000239832>.

Silverman, David. 2017. *Doing Qualitative Research*. Fifth edition. ed. London Thousand Oaks, California: SAGE Publications Ltd.

Apvienoto Nāciju Organizācija. (2020). ANO Pētniecības ceļvedis COVID-19 atveseļošanai - zinātnes spēka izmantošana taisnīgākai, noturīgākai un ilgtspējīgākai nākotnei.

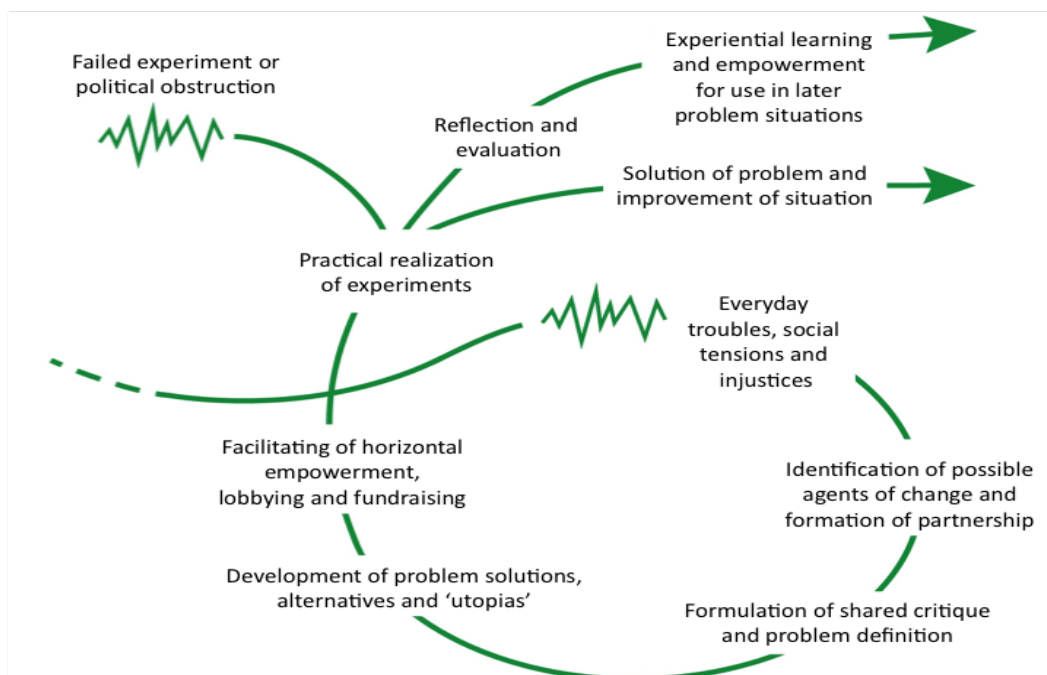
Pasaules Veselības organizācija, W. (2022). Veselības vienlīdzība. https://www.who.int/health-topics/health-equity#tab=tab_2

Džons Andersens, Cilvēku un tehnoloģiju departaments. Roskildes Universitāte, Dānija.

Iesaistītās darbības izpētes (PAR) apsolījums

Rīcības pētnieki uzskata sevi par 1. zināšanu kopražotājiem, kas kopā ar sociālajiem dalībniekiem strādā sociālā taisnīguma un pilsoņu pilnvarošanas labā, pamatojoties uz kopīgu apņemšanos īstenot demokrātiskas pārmaiņas). 2. Rīcības pētniecībā tiek uzsvērtā saikne starp izpratni un pasaules mainīšanu/pārveidošanu. 3. Tādējādi partikulārās zināšanas kļūst par procesa produktiem, kurā dalībnieki apvienojas, lai dalītos pieredzē, izmantojot dinamisku darbības, pārdomu un kolektīvas izpētes procesu, vienlaikus radot jaunas zināšanas (Brydon-Miller, 2014).

Rīcības pētniecību var uzskatīt par eksperimentālu mācību procesu veicināšanu (Džona Djūija (John Dewey) pēdās), ko lieliski apkopojis Martins Frandsens (Martin Frandsen) no Roskildes Universitātes:

Avots: Frandsen un Andersen, 2019

Roskildes Universitātē mēs strādājām ar rīcības pētījumiem pensionātos ar mērķi mainīt negatīvo spirāli, kurā pieaug necilvēcīga attieksme pret vecāka gadagājuma cilvēku aprūpi, un izstrādāt praktiskas un kolektīvas alternatīvas, lai uzlabotu cilvēku sociālās attiecības gan ar iedzīvotājiem, gan ar darbiniekiem. Konteksts bija negatīvs diskurss sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos par nevērību veco ļaužu aprūpē. Skandāli, par kuriem ziņoja plašsaziņas līdzekļi. Darbinieki apsūdzēti nekompetencē un necilvēcīgā aprūpes praksē.

Var apkopot vispārīgo pieredzi, kas gūta, izmantojot darbības pētniecību un līdzdalības pieeju, - jo īpaši darbības pētniecību māsu aprūpes jomā, kas iesaistīta vecāka gadagājuma pieaugušo pilnvarošanas veicināšanā.

Pirmais solis ir "kolektivizēt" un dokumentēt neapmierinātību un kritiku par esošo situāciju un - veicināt pāreju no individuālās un kolektīvās nepilnvērtības uz kolektīvo pilnvarošanu/kolektīvo rīcību pārmaiņām.

Otrais solis ir formulēt un izstrādāt konkrētus alternatīvu redzējumus, piemēram, sociālā kvalitāte vecāka gadagājuma cilvēku aprūpē, lai stiprinātu vecāka gadagājuma cilvēku viedokli politisko un administratīvo lēmumu pieņemšanā un pārvaldībā.

Trešais solis ir apspriest un īstenot konkrētas izmaiņas pastāvīgā kolektīvās mācīšanās un koprades procesā ikdienas praksē, institucionālajā struktūrā utt.

Izaicinājumi un dilemmas var būt koncentrēties gan uz darbinieku, gan iedzīvotāju vajadzību integrāciju, kā arī pilnvarot iedzīvotājus, iesaistot viņus visos līdzdalības projektos. Vēl viens

izaicinājums līdzdalības pētniecībā var būt interešu aizstāvības loma attiecībā uz lēmumu pieņemējiem, plašāku sabiedrību utt.

Bibliogrāfija

Andersen Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2013). Sociālā inovācija valsts vecāka gadagājuma cilvēku aprūpē: darbības pētījumu nozīme. In F. Moulaert, D. MacCallum, A. Mehmood, & A. Hamdouch (Eds.): *The International Handbook on Social Innovation : Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research (Starptautiskā rokasgrāmata par sociālo inovāciju: kolektīvā rīcība, sociālā mācīšanās un starpdisciplināra pētniecība)*. Edward Elgar Publishing.

Andersen, J., & Siim, B. (2004). *Iekļaušanas un pilnvarošanas politika - dzimums, šķira un pilsonība*. Palgrave

Andersen, J. and Bilfeldt, A. (2016), "Action research in nursing homes", *Action Research*, Vol. 14 No. 1, pp. 19-35, DOI: 10.1177/1476750315569082, Sage

Andersen, J. et.al (2021), "How can urban design and architecture support spatial inclusion for nursing home residents?", in Walsh et.al *Social Exclusion in Later Life - Interdisciplinary and Policy Perspectives*.

Brydon-Miller, M et.al (2014) *The Sage Encyclopedia of Action Research*, Sage, London, UK.

Brydon-Miller, M., Greenwood, D. un Maguire, P. (2003), "Why action research?", *Action Research*, vol. 1, pp. 9-28.

Brydon-Miller un Ortiz Aragón (2018): *Darbības pētnieka 500 cepures*.

In Bilfeldt and Andersen et al. *Den ufærdige fremtid - Aktionsforskningens potentialer og udfordringer*. Open access: <https://vbn.aau.dk/da/publications/den-uf%C3%A6rdige-fremtid-aktionsforskningens-potentialer-og-udfordrin>.

Frandsen, Martin Severin and Andersen, John (2019) : *Action Research in Planning Education - Experiences from Problem-oriented Project Work at Roskilde University* . In, M. & Jørgen Bloch-Poulsen, J. (red.). Open Access. Aalborg Universitetsforlag. *Journal of Problem Based Learning in Higher Education, Special Issue on PBL for Sustainability and Sustainable Cities (Uz problēmām balstītas mācīšanās augstākajā izglītībā, Īpašais izdevums par PBL ilgtspējībai un ilgtspējīgām pilsētām)*. DOI: <https://doi.org/10.5278/ojs.jpblhe.v7i1.2656>